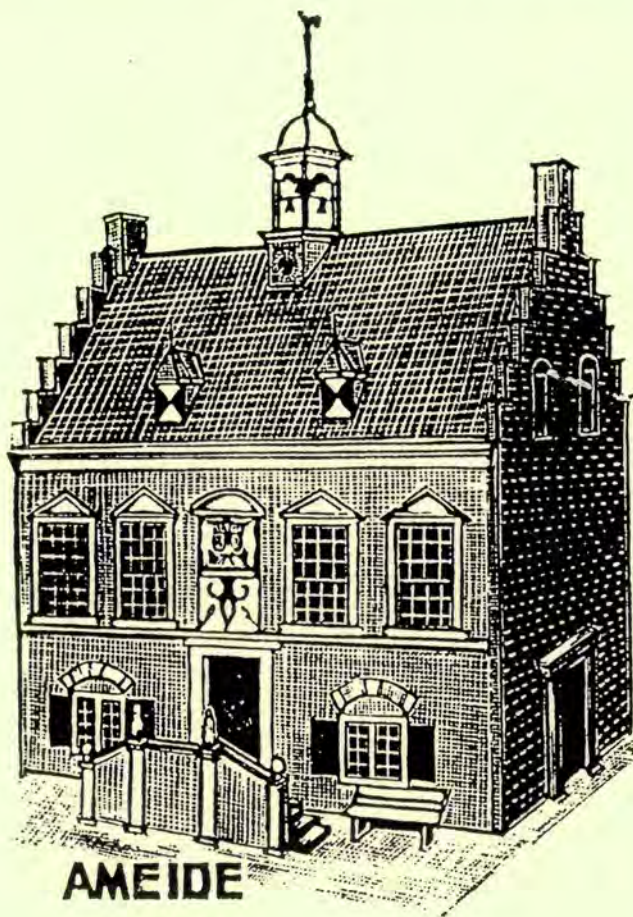

*Historische Vereniging
Ameide en Tienhoven*

Jubileumnummer

Jaargang 10
nr. 3

NIEUWSBLAD VAN DE HISTORISCHE VERENIGING
AMEIDE en TIENHOVEN

De Vereniging is gevestigd in Ameide en heeft haar domicilie in het oude Stadhuis aldaar. Ze is opgericht op 13 december 1989 en is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel te Dordrecht onder nummer 40324336.

BESTUUR:

Voorzitter	G. Streefkerk, Paramasiebaan 11, 4233 EX Ameide, ☎ 601369
Secretaris	P. Will, Hazelaarlaan 21, 4233 HN Ameide, ☎ 602535
2e secretaris	G.W. Groenendijk, De Bogerd 3, 4233 GN Ameide, ☎ 601886
Penningmeester	J. Stasse, De Bogerd 19, 4233 GN Ameide, ☎ 602488
Alg. adjunct	A.M. den Oudsten, Kerkweg 29, 4235 VT Tienhoven, ☎ 601249
Lid	J.D.C. Laroo, Voorstraat 8, 4233 EA Ameide, ☎ 602026
Lid	C.J. Neels, Lekdijk 24, 4235 VL Tienhoven ☎ 601320
Lid	C. den Oudsten, Hogewaard 12, 4235 VS Tienhoven, ☎ 601966

CORRESPONDENTIEADRES

P. Will

EXCURSIES

A.M. den Oudsten

REDACTIEADRES KWARTAAALBLAD

J.D.C. Laroo

LEDENADMINISTRATIE

J. Stasse

CONTRIBUTIE

Deze bedraagt fl 25,- per jaar, over te maken op bankrekening nummer 301952248 van de Rabobank te Ameide t.n.v. de penningmeester van de vereniging.

INHOUDSOPGAVE:

- Verantwoording
- Het totaal aan bestuurders uit die tien jaren
- Wat be(w)ogen de zittende bestuursleden?
- Lijst van activiteiten: Gehouden avonden
 - : Georganiseerde tentoonstellingen
 - : Ondernomen dag- en middagtochten
 - : Uitgegeven boekwerkjes

- Samenvatting van de lezing door Drs. Van Harten (1990:1)
- Beginfragment uit de lezing van Ir. D. Vuyk (1992:3&4)
- Hoe komt het beestje aan zijn naam? (1990:3)
- De Kersbergsche en Achthovense uiterwaarden (1992:3)
- Herinnering aan de Paardenmarkt (1996:4)
- De molens op Achthoven, deel 1 (1998 1&2)

- De pont van Tienhoven, deel 1 (1997:1)
- Vergane glorie aan de rivier (1996:1/2)
- Plaat en praat van Peet van Toor (1994:1)
- Fragmenten uit: De Reformatie in de Waard (1993:4 & 1994:2)
- De oude geschiedenis van Ameides kerkgebouw (1990:2 & 1997:3)
- Het rampjaar 1672 door Dr. A. Vroon (1993:2/3)

- Uit de Schoonhovensche Courant (1996&1997)
- Verzoek vanuit de Nieuwstraat om meer licht (1997:4)
- De Tienhovense klok gespaard (1995:3)
- Een sabotagedaad uit 1943 (1995:3)
- In memoriam Liesbeth van Lomwel-Küppers (1998:2)
- Mijn bevrijdingsdag (1999:1)
- Een moment voor het monument (1999:2)

VERANTWOORDING

De Vereniging bestaat tien jaar. Zoiets behoort toch herdacht en gevierd te worden. In dit kader is aan de redactie verzocht uit de jaargangen van ons Nieuwsblad voor het jubelnummer een serie representatieve, weliswaar handzame stukken bijeen te garen. Immers als blaren in de herfstwind vergeelt het papier van zo'n kwartaalblad, veel zal meegevoerd zijn in de maalstroom van papier en daarbij: wie heeft nog alle afleveringen?

Het eerste wat opvalt bij hernieuwde kennismaking ermee, is dat ze zowel naar gehalte als gestalte met de jaren flinker, fleuriger en k(l)euriger zijn geworden.

Hoegenaamd stapvoets door de dertig bladen wadend hebben we al bloemlezend een pluk kortbloeiers wat water gegeven en heel soms een ietsje gesnoeid. Het bestuur vond dat het een bonte doch bondige verzameling moest worden, een dubbelnummer gevuld met aardige, vaardige en waardige pennenvruchten.

In plaats van de tijd van ontstaan hebben we geprobeerd de tussen de bladen verborgen bloeiende bloemen en vruchten familie-gewijs te ordenen. De eerste groep is meer landschappelijk bijengepoot met daarin de naamsverklaring van onze oude nederzettingen.

In de tweede wordt de cirkel nauwer getrokken en zoeken de diverse auteurs meer naar de wederwaardigheden van Ameide-Tienhoven uit reeds vervlogen eeuwen. Woekereend met de ons geboden ruimte is bijv. van de groot-leverancier Peet van Toor slechts één plaat met toelichting opgenomen, wel willen we op de expositie (zie verderop in dit blad) de overige veertien prenten uitstellen of er zelfs een boekje van maken. Nu we een naam genoemd hebben, knopen we eraan vast de opmerking dat een niet ondertekend artikel een redactioneel stuk is.

In het laatste gedeelte hebben we bijeengebracht een brokje historie uit de laatste honderd jaar, wel ruim genomen.

Of de redactieleden een juiste keuze hebben gemaakt en de vraag of zij als een soort pseudo-prinsen erin geslaagd zijn de slapende doornrosjes weer aan het spreken te krijgen, moeten de wakkere lezers zelf maar beantwoorden.

We veronderstellen dat u, alvorens van het assortiment te proeven, de Inhoudsopgave doorneemt en wellicht de voorvraag stelt: waar vinden we het verhaal van de planting, groei en bloei van de jubilerende vereniging. Wel, onze stamoudste, voorzitter G. Streefkerk doet hierover een boekje open op de feestavond van 29 september, terwijl het de bedoeling is dat dit in het volgende Nieuwsblad wordt opgenomen. We volstaan in deze met de tienjaar-opsomming van de bestuursleden, avonden, tentoonstellingen, excursies en uitgegeven boekwerkjes.

Hierbij bieden wij u het resultaat aan van onze speurtocht naar ons inziens goeie vruchten. En wel van echt eigen bodem. Is het zo verwonderlijk dat je dan al gauw aan kersen denkt? Enne... weet u wie daar ook al over zong? Herman Gorter, de schepper van het grote en grootse gedicht Mei vertrouwdde daarin aan het papier toe:

De klanken schudden in de lucht zo rijp
als jonge kersen...

Kunnen we dat nou ook zeggen van de Historische-Verenigings-klanken die we wakker hebben geschud - en van alle overige activiteiten -: rijp, rond, glanzend als kersenrood, of zegt u schokschouderend-zuurpruimend: tikkie gerimpeld, wat taai en wrang, zwakkies...wrakkies! Elke rechtgeaarde oer-Termeienaar kent toch deze laatste typering: je moest er echt goed naar zoeken, ze waren ietewat rottig, maar smaken deden ze, mmm..!

Wij wensen u smakelijk eten, geeft u ogen en oren de kost, wat zowel geldt voor dit blad als voor de tentoonstelling, die van 27 tot en met 29 september gehouden wordt, dit keer in de bovenzaal van 'In 't Wapen van Ameide'. De expositie wordt afgesloten met een feestavond op woensdag 29 september.

En smaakt het naar meer: neem en lees de bladen. Daarbij doen we ons uiterste best om z.s.m. ons bibliotheekje op zaterdagmorgens open te stellen voor belangstellenden, maar de rubricering en inrichting moeten eerst gereed zijn.

HET DOZIEN ZITTENDE EN EX-BESTUURSLEDEN

Dhr. G. Streefkerk	Van 1989 tot heden
Dhr. C. den Oudsten	Van 1989 tot heden
Dhr. A.M. den Oudsten	Van 1989 tot heden
Mevr. R.G. Smith	Van 1989 tot 1999
Mevr. J. Stasse	Van 1989 tot heden
Dhr. W. Veen	Van 1989 tot 1992
Dhr. P. Will	Van 1989 tot heden
Dhr. H. de Haan	Van 1992 tot 1999
Mevr. M. de Bruin	Van 1994 tot 1998
Dhr. J.D.C. Laroo	Van 1994 tot heden
Dhr. C.J. Neels	Van 1998 tot heden
Dhr. G.W. Groenendijk	Van 1999 tot heden

Mw. Mostert en dhr. Streefkerk

WAT BEWOOG LEDEN OM ZICH BESCHIKBAAR TE STELLEN VOOR EEN BESTUURSFUNCTIE?

Gerrit Streefkerk:

Het Verleden is onmiskenbaar de basis van het Heden.

Met deze Wetenschap in petto, is 10 jaar geleden bij enkele personen uit onze gemeenschap de drang ontstaan tot stichting van een Historische Vereniging met als doelstelling: speuren in het Verleden, en zo mogelijk deze vondsten en gegevens veilig te stellen voor het nageslacht.

Dat dit streven bij velen in goede aarde is gevallen, blijkt wel uit de gestadige groei van het ledental, dat inmiddels is uitgegroeid tot 160.

Voorwaar, een mooi resultaat, wat ons als inspiratiebron noopt verder te gaan op deze weg.

Paul Will:

Wie ouder wordt, leert achterom zien, wat niet betekent verheerlijking van het voorbije zonder meer, maar het is wel zinvol naar het verleden te kijken om de eigen tijd beter te verstaan, en met het oog op de toekomst.

Zo interesseert me minder de politiek-militaire, maar meer de cultuur- en sociaal-economische geschiedenis van gewone mensen: herkenbaar in de eigen omgeving.

Als bestuurs- en redactielid heb je zo mooi de gelegenheid ernaar te streven historisch erfgoed te behouden, documentatietaken op je te nemen en in verband daarmee publieksactiviteiten voor jong en oud mede te stimuleren.

Gert Groenendijk:

Al circa 30 jaar hou ik me bezig met genealogisch (= stamboom)onderzoek. Dat houdt voor mij in dat ik altijd al geïnteresseerd ben in historie, met name: Hoe zag het leven, wonen en werken, etc. eruit in vroeger tijden. Om hiervan kennis te nemen zijn de ontwikkelingen die zich in het dorp of de stad afspeelden, van groot belang, want dat geeft immers informatie over de leeftijd van hun inwoners. Enkele fragmenten van mijn genealogisch onderzoek spelen zich overigens ook af in Ameide en Tienhoven.

Toen ik dit voorjaar ben gevraagd om mij kandidaat te stellen als Bestuurslid heb ik na mij georiënteerd te hebben daarmee ingestemd. Na bijna 25 jaar in Ameide te wonen is dit dorp een belangrijke plaats in mijn leven geworden. Binnen de Vereniging komt mijn interessegebied van genealogie en mijn eigen woon- en leefomgeving heel mooi bij elkaar. Als bestuurslid is er vast wel op de een of andere manier een steentje bij te dragen aan de kennis over de historie van onze dorpen en over de leefwijze van onze oude dorpsgenoten.

Al den Oudsten:

Mijn motivatie voor de Historische vereniging is de interesse voor de plaatselijke geschiedenis, voor de bouwers en bewoners van diverse gebouwen en huizen en om dan de bewoners in familieverband te plaatsen.

Cor den Oudsten:

Nieuwsgierig naar oude spullen en toestanden en als zodanig zeer vereerd als bestuurslid gevraagd te zijn.

Kees Neels:

Enkele tientallen jaren geleden kwam in Frankrijk de Annalen-school op met mensen als Braudel. Centraal stond de vraag hoe het de gewone mensen in de loop der eeuwen was vergaan. Dus niet alleen de koningen, de generaals, de ministers, etc.

Het werk van een historische vereniging bestaat vooral uit het bestuderen van het leven in een bepaalde plaats en/of streek van de gewone mensen. Wat deden zij, wat ondergingen zij; het boeit mij nog steeds enorm.

Jetty Stasse:

Wat mijn motivatie is om lid te zijn van de Historische vereniging? Dan ga ik terug naar mijn lagere-schooltijd, 6de klas, waar het hoofd van de school in Gorinchem, de voor mij onvergetelijke heer J.P. Waals, zò boeiend kon vertellen dat je ademloos luisterde.

Hoe dat bij de andere klasgenoten was, weet ik niet. Feit is wel dat in ons gezin allen veel interesse kregen in geschiedenis.

In Ameide terechtgekomen, waar later de behoefte ontstond een Historische Vereniging op te richten, werd aan mij gevraagd of ik eventueel in het bestuur ervan wilde komen? Die kans liet ik me niet ontgaan, want op deze manier zou ik mijn kennis over historische feiten kunnen vergroten.

Als extraatje bleek dat het omgaan met de andere bestuursleden en andere mensen heel plezierig is, zodat ook het heden de moeite waard is.

Jack Laroo:

Op de lagere school leerden we over de glorieuze zeemacht van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden en hoe we de protserige vloot van die gemene Engelsen met hun gehate 'Navigation Act' in de Gouden Eeuw achter elkaar naar de diepte joegen.

Dat het niet allemaal zo goud was in die eeuw viel me weinige jaren later op, toen ik in Londen het standbeeld van een Engelse admiraal ontdekte, welke zeeheld, blijkens het opschrift, ons aller Michiel A. de Ruyter uitputtend verslagen had. Over welke gebeurtenis mijn eigen vaderlandse schoolboekjes in alle talen zwegen.

Geschiedenis bleek te kunnen worden gekleurd: wat je niet bevalt laat je weg, wat je goed uitkomt accentueer je nog eens extra.

Sindsdien is geschiedenis voor mij een onzuiver middel tot macht, een bedrieglijk monster met veel koppen, die allemaal een andere taal spreken: eschatologisch ('heilige' boeken; Zarathoestra), idealistisch (Hegel; Marx), nationalistisch (Hitler; Milosevic), fundamentalistisch (Khomeini; Paisley), racistisch (H.S. Chamberlain; De Gobineau), alle mengvormen nog daargelaten.

Als het dan zó met je gesteld is, dan kun je nog maar kiezen uit twee mogelijkheden: òf je stellen op het standpunt van Schopenhauer, die zei, dat als je Herodotus gelezen had, je genoeg geschiedenis hebt gestudeerd (want alle gebeurtenissen herhalen zich, alleen machthebbers en omstandigheden wisselen "wie im Kaleidoskop, bei jeder Drehung, stets dieselben Dinge unter andern Konfigurationen") òf zelf op onderzoek uitgaan naar wat de 'waarheid' is. En omdat die waarheid eerder te vinden is in de zogenaamde 'kleine geschiedenis' voel ik mij als ex-Amsterdammer bij de Historische Vereniging Ameide-Tienhoven zeer wel op mijn plaats.

GEHOUDEN AVONDEN

- 28.02.90: Waterhuishouding en bedijking
- 24.04.90: De historie van de Ameidese kerk
- 03.10.90: Het gesproken Alblasserwaards
- 28.11.90: Boerderijen in de Waard
- 07.03.91: De 80-jarige oorlog in/om Ameide
- 02.05.91: Over genealogie
- 14.11.91: Gezondheidszorg in oude tijd
- 12.12.91: Porcelein en aardewerk
- 04.03.92: Geschiedenis Langerakse weren e.o.
- 15.09.92: Over de vesting Naarden
- 11.11.92: Bouwkunde in de Waard
- 14.01.93: Veerponten vroeger en nu

Drs. S. van Harten
 J. de Haan
 A. Horden
 P. Verhagen
 M.W. Schakel
 Dhr. Van Aesch
 Drs. G. den Hartog
 Drs. F. den Hollander
 Ir. D. Vuyk
 P.A. de Roos
 Drs. C.L. van Groningen
 Mevr. M. Visser-Ameling

Twee overzijden die elkaar / schenen te vermijden,
 Werden weer burens.....
 Dit pontje is in de vaart gekomen, mede op
 initiatief van onze vereniging.

- 12.05.93: Ameide in het rampjaar 1672
- 09.09.93: Omtrent Gorinchem
- 09.11.93: De Reformatie in de Waard
- 20.01.94: Glas en kristal
- 25.04.94: Hoe is Vianen aan Ameide gekomen?
- 29.08.94: Over Haarlem
- 24.11.94: Het ontstaan van het Rivierenland
- 08.02.95: Ameide-Tienhoven '33-'45
- 14.04.95: De huisvrouw in de 2de Wereldoorlog
- 15.11.95: De Hollandse Waterlinie
- 24.01.96: Kunst en Kitsch
- 22.02.96: De hennepsteelt commercieel
- 30.10.96: Utrechtse werf- en grachtmuren
- 27.11.96: uit het archief Ameide-Tienhoven
- 23.01.97: Lof der schaatssport
- 06.03.97: De kleipijp
- 28.04.97: Film over het voetveer Ameide-Lopik
- 15.10.97: Delft historiaal
- 20.11.97: Napoleons Waterloo
- 21.01.98: Heraldiekavond
- 05.03.98: Nederlandse tegelcultuur
- 18.11.98: De tijdrekening
- 14.01.99: Heerlijkheid Mariënwaerdt
- 11.03.99: Gewichten en maten

Dr. Abr. Vroon
 B. van 't Land
 Ds. T. Wegman
 Drs. F. den Hollander
 Dr. J. Heniger
 Drs. P. van Toor
 J.K. Mulder
 J. den Oudsten/P. Will
 J. Fioole
 Chr. Will
 B. Beckman
 Drs. Hoogendoorn
 H. Dam
 P.G.J. Huismans
 A. Broere
 P. Smiesing
 A.F. Kool
 Mevr. Mostert
 Drs. M. van der Hoeven
 Dhr. Scheers
 P. Bolwerk
 Ir. J.P.M. van Elk
 Barones Van Verschuer
 J.W.A. Zodenkamp

OVERZICHT VAN OIT GEORGANISEERDE TENTOONSTELLINGEN

- 1989 Kopieën van oude stukken uit Ameides archief
- 1993 Oranje-boven expositie, eveneens in 'Het Spant'
- 1995 Tentoonstelling: Ameide-Tienhoven in crisis- en oorlogstijd
- 1997 Idem over branden, blussen (beide in 'Open Vensters')
- 1998 Jubileum-expositie Muziek- en Oranjevereniging en Rabo. Deze is gehouden in het oude Stadhuis van Ameide

DE MIDDAG- EN DAGEXCURSIES

- 22.09.90: Gouda
- 14.09.90: Dordrecht
- 04.07.92: Nieuwpoort

- 19.09.92: Naarden
- 26.06.93: Leerdam
- 25.09.93: Gorinchem-Woudrichem
- 21.05.94: Vianen
- 10.09.94: Haarlem en de ruïne Brederode
- 17.06.93: Schoonhoven
- 30.09.93: Heusden
- 11.05.96: Oudewater
- 28.09.96: Utrecht
- 07.06.97: IJsselstein
- 08.11.97: Het Watertorenmuseum
- 13.06.98: 'De Koperen Knop'
- 10.10.98: Delft
- 05.06.99: Mariënwaardt, Beesd en Buren

**OPSOMMING VAN BIJZONDERE PUBLICATIES, DE 30 AFLEVERINGEN
VAN ONS KWARTAALBLAD NIET MEEGEREKEND:**

- 1992 Ameide en Tienhoven in grootmoeders tijd
- 1993 Nijver Ameide en Tienhoven in de dertiger jaren
- 1994 Termeise trekpleisters, verenigingsleven en clubverkeer van weleer
- 1995 Gedenklank, Ameide en Tienhoven 1933 - 1945
- 1995 Onze twee-eenheid in de oorlogsdagen (speciale editie)
- 1997 Brand, brand..., een special bij de tentoonstelling
- 1998 Jubileumuitgave van 100 jaar Muziek, 80 jaar Rabo en 50 jaar Lichtweken
- 1999 Van Toen naar Nu, Ameide-Tienhoven 1939-1949
- 1999 Dit Jubelnummer, pennenvruchten geplukt uit 10 jaargangen

Op woensdag 28 februari j.l. heeft op uitnodiging van de Historische Vereniging de heer S. van Harten, dijkgraaf van het Hoogheemraadschap van de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden een lezing gehouden over het Waterschap.

In de 10e eeuw is men begonnen met de ontginning van de Waard. Het land lag toen veel hoger dan nu. Door ontginning en ontwatering zakte het land. Dit was niet erg, de waterstand in de rivieren was toen ook nog veel lager. De bebouwing vond plaats op terpen en donken. Het woordje cop was de aanduiding voor stukjes uitgegeven land en komt nu nog als achtervoegsel voor (b.v. Hei-en Boeicop). Iedere eigenaar van zo'n stuk land nam zelf de nodige maatregelen om de voeten droog te houden, en allerlei dijken en dijkjes werden aangelegd rond het eigen bezit.

De waterspiegel steeg en stijgt ± 15 tot 20 cm per eeuw. In 1277 kwam men in de Alblasserwaard tot inzicht dat overkoepelende dijkzorg nodig was. Floris V werd gevraagd centrale dijkzorg in te stellen, zodat de privé-dijken werden opgenomen in het grote geheel. Het land onder de Giessen wilde aanvankelijk niet opgaan in dit grote geheel, zodat de Noordelijke Giessendijk werd aangelegd, een dijk die in het landschap nog steeds herkenbaar is.

Het water stroomt van hoog naar laag, dat is in ons land van oost naar west. Om het water, komend uit het oostente keren werd onmiddellijk de Bazelen Zouwendijk aangelegd. Maar hierdoor liep het water van de Vijfheerenlanden niet meer westwaarts weg.

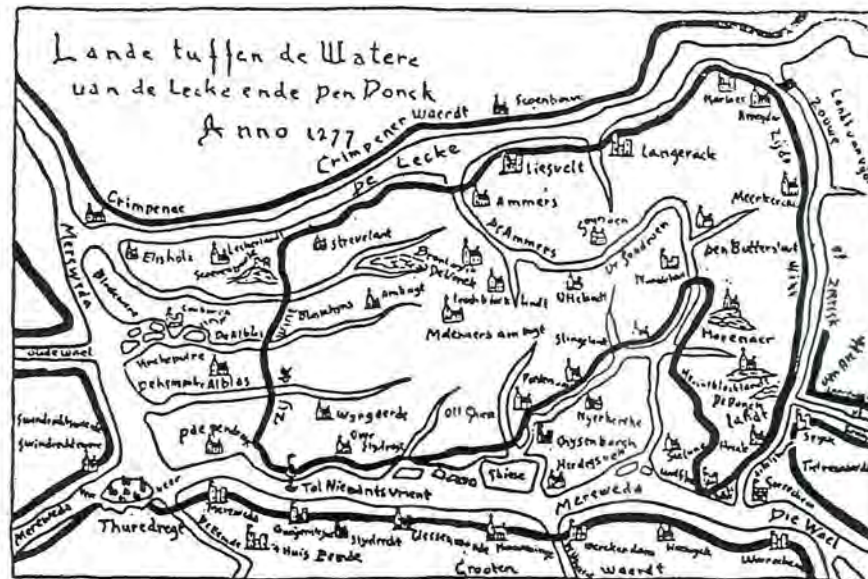
De Alblasserwaard ontwaterde bij Alblasserdam door middel van eenvoudige sluisjes op de rivier bij lage waterstanden. (Trouwens, het gebied Donkersloot behoorde vroeger ook bij de Alblasserwaard, maar ligt nu aan de andere zijde van de Noord)

Door stijging van de waterstanden ging men bij Elshout (Kinderdijk) ontwateren want hier was de waterstand het laagst. Eerst in 1366 de Overwaard via natuurlijke stroompjes en handgegraven waterlopen, later in 1369 ook de Nederwaard, en dat terwijl de kruiwagen nog niet was uitgevonden!

Intussen bleven de Vijfheerenlanden tobben met de afvoer van het water, want bij Gorinchem was de rivierstand te hoog. Pas in 1810 verleende Lodewijk Napoleon het recht tot het graven van het Kanaal van Steenenhoek.

In 1427 werd de molen uitgevonden. De afwatering geschiedde door middel van een twetrapsbemaling, van de lage naar de hoge boezem, totdat de ebstand zodanig was, dat afvoeren mogelijk was. Als de boezem vol was, ging de molen in de kruisstand en 's nachts ging er een lantaarn in de wiken.

Omdat de grond steeds zakte en de waterspiegel steeg, moest men steeds weer grond aankopen om spaarbasins aan te leggen. Niet alleen bij Elshout stonden 2 keer 8 molens, ook bij Ameide Sluis hebben buitendijks 15 molens gestaan om de Vijfheerenlanden te ontwateren. In 1672 zijn er 6 afgebrand en in 1826 werden de overigen gesloopt in verband met de komst van het stoomgemaal op Sluis.

De lezing van ir. D. Vuyk d.d. 4 maart 1992

Bewoningssporen, gevonden nabij de Hazendonk in Molenaarsgraaf, hebben betrekking op de periode +3500 - 2500 voor Chr.

Nederzettingen van boeren, gevonden op de stroomruggen langs de kreken en rivieren, tussen Noordeloos en Molenaarsgraaf, gaan terug naar de periode van +1800 - 1000 voor Chr.

In de Romeinse tijd werd er in de Alblasserwaard gewoond, evenals op meerdere plaatsen in de Middeleeuwen.

Vóór 900 na Chr. was het veengebied tussen de kreken nog onbewoond, het werd echter wel benut voor de jacht en de visserij en de winning van riet en hout.

De naam VELD hieraan gegeven, vinden we terug in de plaatsnamen Zijderveld, Liesveld, Lakerveld en anderen.

Deze moerassen en wildernissen waren eigendom van de Keizer, onder andere Karel de Grote en zijn opvolgers.

Hun plaatselijke vertegenwoordigers, de Bisschop van Utrecht en de Graaf van Holland, waren gerechtigd gronden uit te geven aan de Kapittels van de Kerk en aan de Feodale Heren zoals de Brederode's de Van Duijvenvoorde's, de Teijlingen, de Ter Leedes en anderen. In Langerak komen we dan de Heren Van Goije tegen uit de buurt van Houten.

Bij de bestudering van de nederzettingsgeschiedenis, wordt gebruik gemaakt van oorkonden, betrouwbare verslagen van de oude schrijvers, goederenlijsten van de Utrechtse Kerk, bodemonderzoek, archeologische vondsten, dateringstechnieken gebaseerd op het verval van radioactiviteit en de resultaten van naamkundig onderzoek.

In de periode van 900-1100 na Chr., wordt een begin gemaakt met de systematische ontginning van het veen.

Langs de kreken en riviertjes ontstonden nederzettingen.

De afspraken met de kolonisten werden vastgelegd in zogenaamde "copen", waarin bepalingen waren opgenomen omtrent de richting en de breedte van de sloten en de grootte van het te ontginnen stuk land. Kleine jaarlijkse vergoedingen moesten worden betaald aan de Heer. Het woord "cope" vinden we nog terug in Heicop, Boeicop, Middelkoop.

Een hoeve was normaal + 112 m breed, nl. 30 stichtse roeden en +1250 m diep gelijk aan 6 voorlingen (een voorling is de lengte die men zonder het span te keren met één doorlopende vóór kon ploegen). De oppervlakte bedroeg dan +16 morgen (een morgen is de oppervlakte die men in één morgen kon ploegen).

Toen het land nog hoog was, was korenbouw mogelijk. Na het inklinken van het veen werd de veeteelt belangrijker.

De oudste namen van de nederzettingen zijn afkomstig uit de Romeinse tijd zoals Traiectum voor Utrecht, Albanianus voor Alphen aan de Rijn. Omstreeks 500 vinden we plaatsnamen op -HEEM zoals Zuilichem, Woudrichem. (Heem = huis)

Na 500 verschillende namen op -HOUT, -LO, -WIJK etc. zoals Voorhout, Arclo voor Arkel, Bomalo voor Zaltbommel en Fresionowic voor Vreeswijk.

De rivieren vervulden een belangrijke rol in de ontwikkeling van onze streek. De Lek komt nogal eens voor in de oudere literatuur onder de naam van Lockia, Lake, Leckia, Lecca, Loca en wordt later geschreven als Lec, Lecq, Lecke.

Oude schrijvers spreken over de Lek, zijnde een kleinere watergeul vanaf ongeveer Lexmond, anderen meenden dat de rivier gegraven zou zijn van Krimpen tot Lexmond, weer anderen laten de Lek door de Lopiker wetering westwaarts stromen.

Het is interessant om deze verhandelingen over de Rijn en de Lek te lezen, zoals bijvoorbeeld over de Romeinen, die van de Kromme Rijn en de Oude Rijn de noordgrens van hun Rijk maakten.

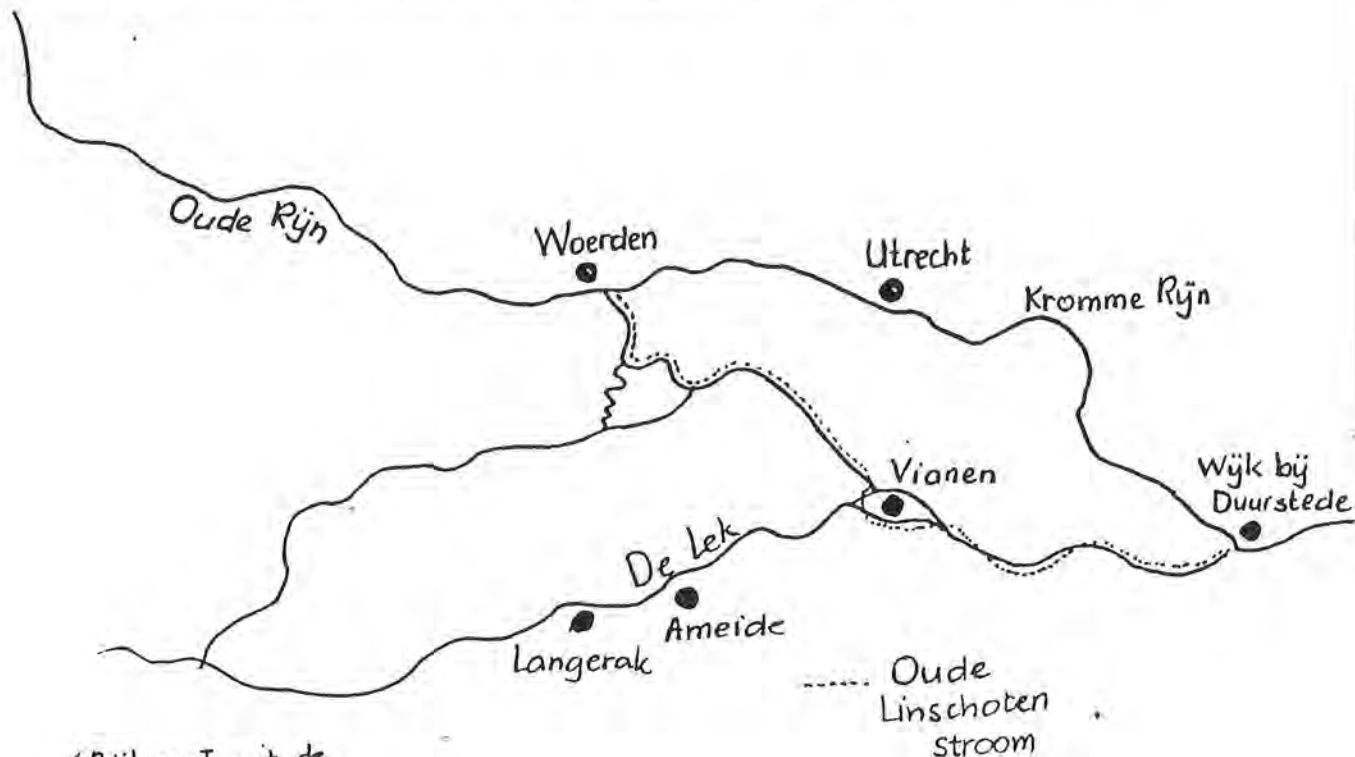
De Merovingische Frankenkoning Pippijn, die de Lek tot grens maakte tussen zijn gebied en dat van de Friese koning Radboud.

De Noormannen die de Lek opvoeren naar Wijk bij Duurstede en verder langs de Rijn tot Xanten.

In het werk van Prof. dr. P. A. Henderikx "De benedendelta van Rijn en Maas" wordt een wetenschappelijke basis gelegd onder de geschiedenis van de Lek en we vinden daarin (zeer verkort weergegeven het volgende:

De Nederrijn bij Wijk bij Duurstede splitste zich in twee takken, de Kromme en Oude Rijn langs Utrecht, Woerden, Alphen naar Katwijk, en de Oude Linschotenstroom langs Everdingen en via de Hagesteinse Rug en de Gaasp, ten zuiden van Vianen en verder door de Boven Hollandse Ijssel, via Montfoort naar Woerden, waar weer een verbinding was met de Oude Rijn.

Niet lang na het begin van onze jaartelling brak de Oude Linschoten stroom door de oeverwallen en ontstond de grote Lekbocht bij Vianen, en hiermede tegelijkertijd de bovenloop van de Lek.

(Bijlage I uit "de benedendelta van Rijn en Maas" van Prof. dr. P.A. Henderikx)

HOE KOMT 'T BEESTJE AAN ZIJN NAAM ?

Goeie vraag. Hoe komt iets of iemand aan zijn naam? Van oudsher heeft de mensheid zich al hiermee beziggehouden. Toen de 13e-eeuwse auteur Jacob van Maerlant, zich waagde aan een bijbelbewerking -en dat was wat in die dagen- heeftie in zijn Rijmbijbel (lees: riembibel) reeds een taalkundig uitstapje gemaakt, op het moment dat hij dichtte over de naamgeving van Adamswege. Waarom de naam: beesten? Och, dicht hij, da's nogal duidelijk, 'omdat sij ons bistaen'. Dit is nu een aardig voorbeeld van zgn. volketymologie, een moeilijk woord voor het verschijnen van woorden thuisbrengen op de klank afgaande, waarbij je eerder je oren en je duim gebruikt dan je hoofd.

De naam van onze buurgemeente Lexmond is ook zo'n klinkklaar voorbeeld. Eertijds gespeld als Leksmond was het nog verlokkelijker: de goeemeente wist 't: plek aan de monding van de Lek, maar 't is wel fout, maar u wist wel beter, lieve lezer, u gebruikt immers als vorser uw hoofd en de kaart, daarop stond een veenstroompje de Laak getekend.

Idem over de naam Ameide gaat een verhaal dat een schoolvoorbeeld is voor die deftige term. Daar waren ereis een stel Binnenwaardlanders, die toen ze halfweg gekerstend en gealfabetiseerd waren, een tochtje maakten naar het stadje A. Zij naderden onze omgeving en probeerden het blauwe ANWB-bord (dat weliswaar nog niet bestond) te ontcijferen. Duurde wel even, maar toen ze 't door hadden, deden ze hun intocht onder de veraste uitroep: 'Ah, meide!'

Het is nu hoogste tijd aan de echte etymologie toe te komen, dit is ware woordherkomstkunde, in ons geval van de plaatsnamen Ameide en Tienhoven.

Laat ons met het makkelijkste beginnen: de naam Tienhoven spreekt toch voor zichzelf, evenals Achthoven. Dat had je gedacht! Het Bureau Voorlichting gem. Zederik drukt zich in zijn Bulletin over de geschiedenis van Ameide voorzichtig uit en terecht: 'De naam Tienhoven lijkt te zijn afgeleid van Tien hoeven oftewel tien boerderijen!

Nader onderzoek heeft ons geleerd dat 'hoeve' een landmaat was, die een belangrijke rol heeft gespeeld bij de ontginning der Zuidhollandse en Utrechtse veengebieden, o.a. De grootte kon per streek verschillen: het meest in gebruik waren hoeven van 16, 18, 20 of 30 morgen. En een morgen kennen we nog (een Rijnlandse is 0,85 hectare) oorspronkelijk werd er de hoeveelheid land mee aangeduid, die men met een span ossen in een morgen kon ploegen.

Over de herkomst van de naam Ameide bestaan twee veronderstellingen. De ene beweert (bijv. het bovengenoemde Bulletin en H.J. Moerman in zijn 'Nederlandse Plaatsnamen') dat de naam verwant is aan 'hamei(de)' = slag- of sluitboom; hekwerk vóór de brug die toegang geeft tot de poort van de stad of een vesting, voorpoort (niet: valhek). Nu is het begrip 'hameide' ook wel overgedragen aan dat wat achter die afsluiting lag, want het woord hamei vind je zowel in het Frans als in het Engels terug, respect. 'hameau' en 'hamlet' beide betekenen zoiets als 'gehucht'. Jammer voor Termei en we waren nog wel zo trots op de benaming: stedeke!

Ja, dat doordeweekse Termei klinkt als een verhaspeling van het 'zondagse' Ameide, maar is het niet. Volgens Dr. Gijsseling komt 't van mie(de) = wei of op grint gelijkende modder. Dit miède kom je in het Engelse meadow tegen en bij ons zijn mede, meet en made (madeliefje) 'nichtigjes'.

Nu de andere mogelijkheid: de naam is ontstaan, omdat het plaatsje lag aan de monding van een watertje de A^a dus op z'n middel-eeuws A-muthon = A-mond = A-muide, wat dan weer tot Ameide is vervormd. Die vorm 'muide' is het oude Fries/Saksische woord voor mond(ing), dat je nog hoort in Arne-, Gêne-, IJssel- en IJmuiden ± M. Tegen deze verklaring pleit dat de naam van Ameide nooit anders opgetekend is dan met ei; u en ui kom je niet tegen en we kunnen heel ver teruggaan in de historische bladen: in een Oorkondenboek Utrecht nr. 174 (Anno 1021) wordt Ameide reeds vermeld. Een honderd vijftig jaar later kreeg het gehucht stadsrechten bij handvest van Floris V, iets waarop onze grote broer Vianen nog ruim een halve eeuw moest wachten. Waarvan akte!

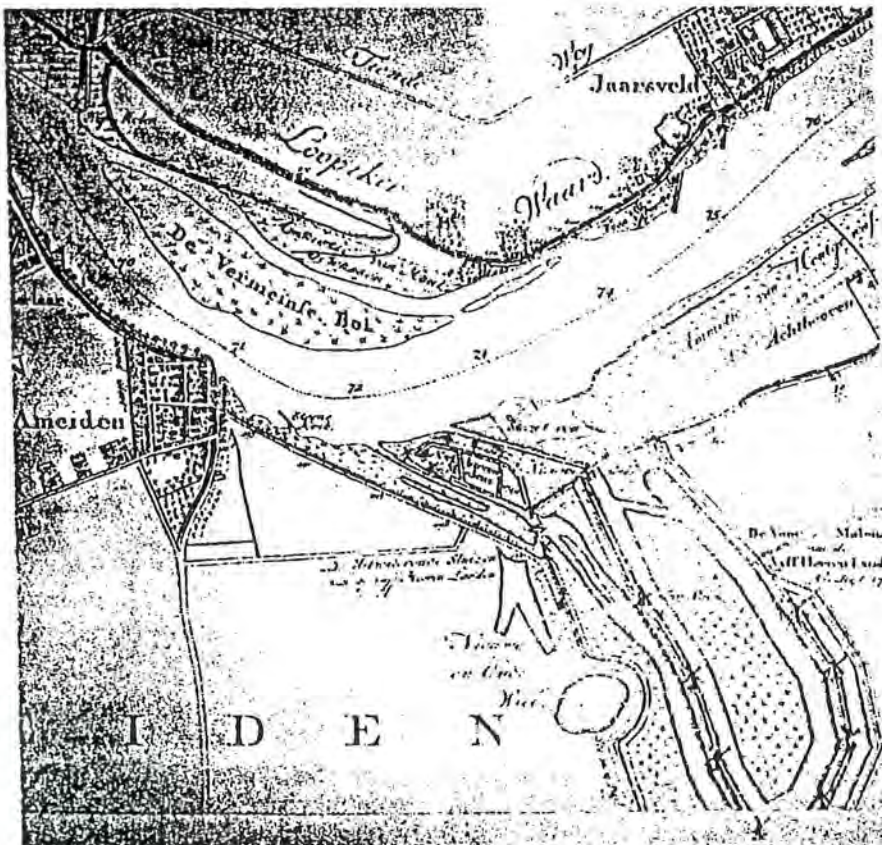
De Kersbergische en Achthovense uiterwaarden

door Paul Paris

(Met dank aan de auteur, die ons toestemming verleende dit artikel over te nemen uit het tijdschrift "Zuidhollands Landschap" jaargang 21 nr. 1)

De Kersbergische en Achthovense uiterwaarden liggen tussen Ameide en Lexmond langs de zuidelijke Lekoever. Doordat ze gespaard zijn gebleven voor zand- en kleiwinning hebben deze graslandui-

terwaarden tot op heden hun karakteristieke landschapsbeeld behouden. Hiermee vertegenwoordigen zij een landschapstype dat ook in Zuid-Holland steeds zeldzamer wordt.

Gedeelte van de rivierkaart van de Lek door Melchior Bolstra uit de jaren 1751 - 1764. Onder zien we de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden en boven de Lopikerwaard. Even Oostelijk van Ameide en schuin tegenover Jaarsveld liggen de uitwaterende sluisen van de Vijfheerenlanden, alsmede de bemaling van de Zederikboezem. Buitendijks de vijf bovenmolens, gebouwd in 1739 - 1740 en binnendijks de acht voormolens uit 1763 met de „hoge boezem”, aangelegd in de polder „Achthoven”. Omstreeks 1826 werden al deze molens voor afbraak verkocht.

In dit, door het Zuidhollands Landschap beheerde, terrein (zie afb. 2) geeft een oude Lekloop enig reliëf aan de bodem met als gevolg een unieke wisselwerking tussen geologie en botanie.

Oeverwallen; natuurlijke dijken

In de zuidelijke helft van Zuid-Holland wordt het landschapsbeeld bepaald door grote rivieren zoals Waal en Lek. De slingerende loop van deze rivieren met ruime bogen verraadt dat dit laaglandrivieren zijn.

In de natuurlijke situatie - de periode vóór het jaar 1000 - konden deze meanderende rivieren 'vrij' stromen; zich verleggen en buiten hun oevers treden. Hierbij ontstonden lage zandige banken - oeverwallen - parallel aan de stroomdraad.

Nadat de oeverwallen in deze natuurlijke situatie overstroomd waren, kon de klei in de kommen met stilstaand water daarachter bezinken (zie afb. 3).

Oeverwallen kunnen natuurlijke dijken worden genoemd. De latere dijken zijn - in de loop van de 11e tot de 13e eeuw - op deze hoger gelegen oeverwallen aangelegd.

Grote rivieren voorgoed getemd

Met de bedijking werd de loop van de grote rivieren voorgoed getemd. De stroomdraad verlegde zich niet meer, maar andere geologische processen, zoals zand- en kleitransport gingen - ook nu nog - gewoon door. Zo werd zand in de luwte van de kribben afgezet (links op de foto) en werd de zomerdijk nog een enkele keer overstromd, waardoor plaatselijk een dun kleilaagje werd afgezet.

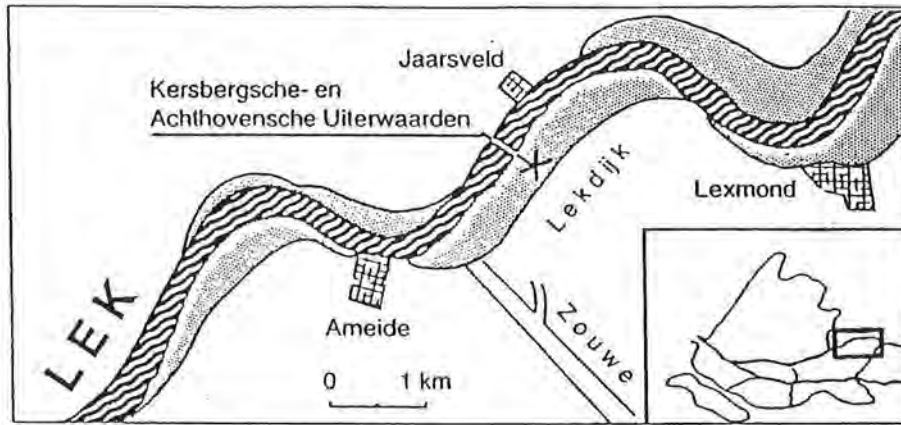
In de Kersbergsche en Achthovense uiterwaarden zijn de sporen uit het veelal onstuimige geologische verleden nog goed bewaard gebleven. Dit in tegenstelling tot de meeste andere uiterwaarden waar deze sporen door ontgrondingen (voor zand- en kleiwinning) zijn verdwenen.

Oude Lek-loop markant geologisch restant

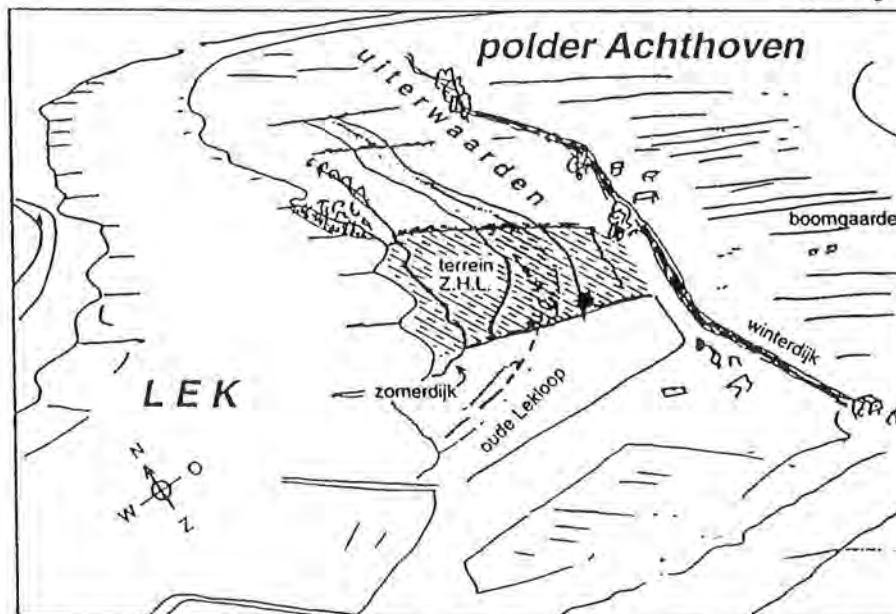
Een markant geologisch restant is een oude loop van de Lek, begeleid door lage oeverwallekes. Deze nu geheel met zand en klei opgevlude loop is als welving - zeker vanuit de lucht - moeilijk waarneembaar. Maar toch verradt het verkavelingspatroon van de sloten de ligging van deze 'fossiele' Lek-loop. Deze afdruk uit het geologische verleden geeft aan het terrein van het Zuidhollands Landschap het nodige reliëf.

Hoewel de hoogteverschillen niet spectaculair zijn, hebben de verschillen tussen hooglaag en droog-nat invloed op de plantenwereld. Allereerst het laaggelegen hooiland tussen de oude Lek-loop en de winterdijk. Hier ligt nu nog plaatse-

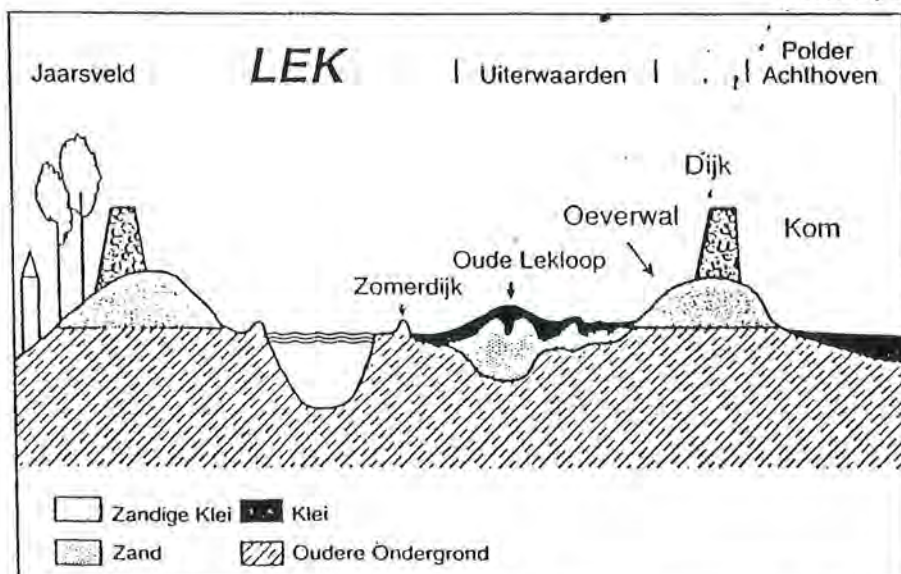
lijk (in het natste deel) een strook rietland (de bruine kleur op de foto), dat vroeger een griend was. Verder bestaat de bodem uit klei en bepaalt het grasland van natte en voedselrijke bodems het vegetatiebeeld: frans raai gras (glanshaver), rode klaver, veldzuring en scherpe boterbloem overheersen hier; in de rietruigte groeien koekoeksbloem en dotterbloem.

Abbeelding 1

Abbeelding 2

Abbeelding 3

Madeliefje wordt zeldzaam

De hoger gelegen oude Lek-loop is als weiland in gebruik. Op de droge en zandige bodem is de vegetatie minder rijk dan in het hooiland. Hier bepalen, naast het alom aanwezige engels raai gras, ook witte klaver, madeliefje, paardbloem en grote weegbree het beeld. Deze ogenschijnlijk veel voorkomende kruiden worden ook in de meeste intensief begraaide en bemeste cultuurgraslanden steeds minder algemeen; zelfs het madeliefje wordt hier dus zeldzaam!

Nederlandse uiterwaarden: internationale betekenis

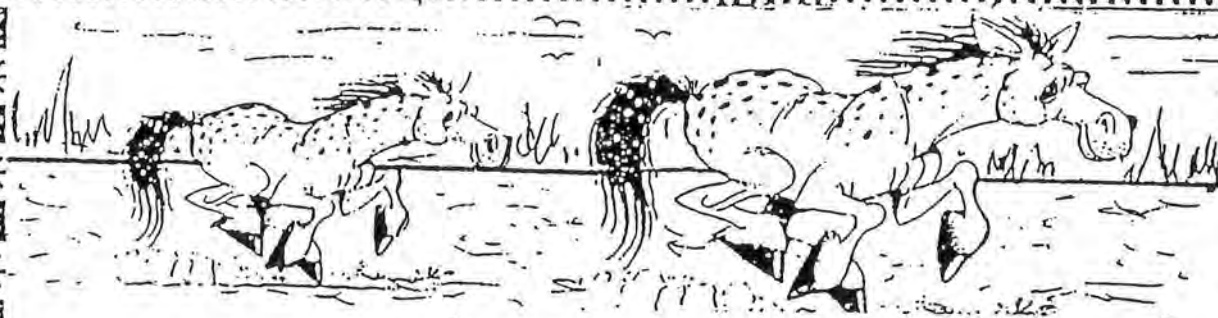
Hierdoor wordt nog eens onderstreept welke betekenis de uiterwaarden voor de natuur hebben: uitwijk- en vestigingsplaats voor talrijke grassoorten en kruiden. Door het beheer van deze uiteenlopende graslandvegetaties hebben de Nederlandse uiterwaarden - en vooral die uiterwaarden die niet al te intensief worden gebruikt - tevens een internationale betekenis. Een gegeven dat ook in het Rijks Natuurbeleidsplan wordt benadrukt.

Paul Paris is fysisch geograaf en fotograaf (foto en kaartjes zijn van de auteur).

PAARDENMARKT

2^e Donderdag in Oktober

AMEIDE

TERUGBLIK

Toen ik donderdag ontwaakte
na een rusteloze nacht.

Dacht ik: "Kom eruit m'n jongen,
het is Termey die op je wacht!"

En de zon scheen door de ruiten.

En ik wist met een blijde lach:

"Op de paardenmarkt in Termey,
beleef ik weer een fijne dag!

Nou, dat is het dan ook geworden.

't Jonge jonge... wat was het druk!

Termey ontving weer talloze gasten.

Dus ik straalde van geluk!

De weergoden hadden alles

blijkbaar keurig uitgekiend.

En zij hebben naar mijn mening

dus best een pluim verdiend!

Al vóór de Prinsengracht

stonden auto's geparkeerd.

De Termeyse pliesie gnufte...

het liep overal gesmeerd!

Op de markt en op de kermis

nergens geen onovertuigend woord.

En ook de Openbare Orde

werd geen moment gestoord!

Termey was weer een reünieplaats.

Ja, het trok als een magneet.

Zoals het (niet tot zijn nadeel)

al 338 lange jaren deed!

Ook onze Historische Vereniging

stond weer in het Kerkstraatje.

Met boekjes, prenten en een puzzel

en voor iedereen een praatje!

Voldaan ben ik thuis gekomen.

Duikelde ras in mijn bed.

Ondanks die lange busreis
had ik genoten tot en met!

En toen ik met dichte ogen

dromend in de toekomst keek,

mompelde ik: "Termey, jij bent

de Parel van de streek!"

Groetjes van jullie oud Tienhovenaar (1932-1942) Machel Haag (Elst GLD.)

OUDE PRENTEN EN KAARTEN VAN AMEIDE EN TIENHOVEN (3)

Hendricus Spilman (1721-84) bereisde het gehele land. Hij maakte tekeningen en aquarellen van landschappen en stadsgesichten. Hij heeft ook geëtsd en gegraveerd. In 1750 bezocht hij Ameide en Tienhoven. Het resultaat gaat hierbij. Het is een dubbelprint:

AMEIDE, langs de Lek te zien, 1750.

Het Huis te HERLAAR en het dorp TIENHOVEN langs de Lek te zien, 1750.

Bovenste prent:

De rij molens bij Sluis verdween en ook het overzetveer te Ameide. Kerk, toren en stadhuis zijn te herkennen. Op de plaats waar de Achterweg aan de Lekdijk komt staat een flinke boerderij. In de 244 jaar, verstreken sinds het ontstaan van de prent bleven de paarden gelijk. Het verkeer te water ging op windkracht. De grotere molen op de Noorder Lekdijk moest het werk doen van het latere gemaal bij de Rolafweg. Dit werd intussen ook overbodig. Het gemaal bij Koekoeksveer heeft alle werk overgenomen.

Onderste prent:

Weer zeilverkeer op de Lek. Het Huis te Herlaar is intact. Het steekt hoog boven de (toen veel lagere) dijk uit. Men kan iets zien van het Nieuwe Slot (de oprijlaan). Ook de bomen van het Oude Slot en de Eikenlaan kan men met enige fantasie herkennen. De Beukenlaan is nog jong (links van het huisje). Het dorp Tienhoven wijkt nauwelijks af van het huidige. De kerkramen lijken wat hoger aangebracht maar dat komt vanwege die lagere dijk. De oude toren van de Nicolaaskerk is even fraai en romantisch als in onze tijd. Er is een veer: de roeiboten die men vaag kan waarnemen. De mannen op de Lopikse Wal genieten van de zomerdag. De mode was anders en er werd nog gerookt. Alles straalt rust en vrede uit.

Spilman werd geboren te Amsterdam en begraven te Haarlem. Hij was leerling van A.de Haan de Jonge. In 1742 werd hij ingeschreven als lid van het St.-Lucasgilde te Haarlem. Hij heeft weinig geschilderd. Tekenen was z'n sterke kant en dat heeft hij met deze prenten bewezen. Z'n werk bevindt zich o.a. in Teyler's Museum te Haarlem en Het Rijks Prentenkabinet te Amsterdam.

De oorspronkelijke prent kocht ik in 1942 voor 10 gulden bij de firma Meyer in de Minrebroedersstraat te Utrecht. Oorspronkelijk maakte ze deel uit van een platenboek. De bladzijden werden per stuk verkocht. Nu betaalt men f 200,- Ik heb haar zuinig bewaard en voor het kopiëren moest ze uit de lijst. De afbeelding is op ware grootte.

bron:

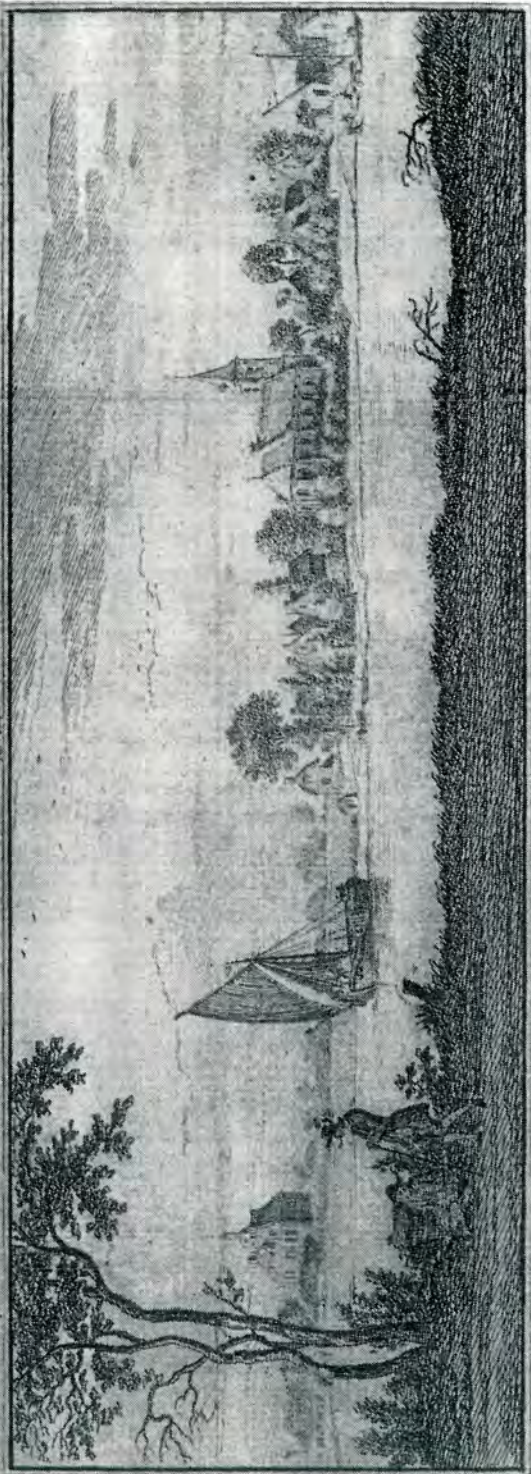
P.A. Scheen, Lexicon Nederlandse Beeldende Kunst 1750 tot 1950.

1 maart 1994.

Peet van Toor

AMBIÈRE, longe de Loox et zicor. 1750.

1750. Vue de HERRAAR en het Doorp IJENHOVEN lange de Loox et zicor. 1750.

Het pontveer van Tienhoven.

De oudste verwijzing naar het veer van Tienhoven die wij tot dusverre hebben kunnen vinden dateert van 1570 en deze komt uit het oudste nog aanwezige Resolutie- en requestenboek van het Dijkarchief van Jaarsveld (pagina 23, nr. 106, portfolio 11), thans te vinden in het streekarchief te Woerden. Het volgende staat daar te lezen:

Gerrit van Vyanen verclairde bij den eede dat hij als heemraadt gedaen heeft daer toe bij den dijckgraeff gerechtelicke versocht sijnde, hoe dat Bernt Jan Bertsen inwoonder van Jaersvelt op ten XXI sten Januarij omtrent vier ofte vijff vujren in den avond naer dat die clock in Jaersvelt geslagen was, ende hij deposant besich was mit Gerloff Ariaensz ende sijn huijsvrouw, omme die steeg van het gemeene Lopickerwerck leggende tegen tveer van Thienhoven over toe te maken, soo het water daer over loopen wilde bij hemluijden te peerde gecomen is, ende hem deposant gevraegt wat hij doch wilde doen, daer op hij deposant antwoorde, dat hij de voors. werck beslaen wilde, op dat het water daer niet overloopen en soude, daer op de voors. Bernt Jan Berntsen veel injurien saecken seyde, is dat de pijn weerd die clocke te slaen, ofte soudt ghij gerne weder een dachgelt hebben, met meer diergelijcke injuriense woorden, seggende mede met schampere woorden, gaet heen ende schiert daer nu een kaa op, daer op hij deposant antwoorde dat sullen wij wel doen sonder u des te vragen.

Deposant op den XVI de Februari Anno 1570.

Klokkenslag

Dit verschijnsel wordt door W.F.J. den Uyl in De Lopikerwaard, pag 35 en 36 als volgt toegelicht:

Het was gewoonte de hoogte van de kruin aan te geven in verhouding tot de hoogte van het "klokkenslag", d.i. het langs de rivier gestelde teken, dat oorspronkelijk de waterstand aangaf, waarbij het dijkleger opgeroepen moest worden. Als uitgangspunt diende het klokkenslag aan de Vaart (Vreeswijk). De overige, die op verschillende punten langs de dijk geplaatst waren, wellicht waar thans nog de peilschalen staan, werden naar het klokkenslag aan de Vaart geregeld, met inachtneming van het verhang in de rivier bij hoge waterstanden. Van belang is derhalve de absolute hoogte van het klokkenslag boven A.P. te weten. Wij vonden in het oud-archief een waarschijnlijk omstreeks 1750 opgestelde tabel, die in Rijnlandse maten onder meer enkele bijzonderheden over rivierstanden en dijkhoogten aan de Vaart geeft. Hierop wordt de hoogte van het klokkenslag aldaar gesteld op (bijna) 11 voet 7 duim Rijnlands boven A.P., hetgeen overeenkomt met (bijna) 3,64 m + A.P. In de door ons geraadpleegde rapporten komt men op indirecte wijze ook vrijwel tot dit zelfde resultaat. Waar echter door geen der rapporteurs rekening mee gehouden wordt is het uit de resolutiën van het Lekdijkscollege blijkende feit, dat het klokkenslag in de ons door de bronnen bekende tijd eenmaal is verhoogd, namelijk in 1649. Deze verhoging - van 1 voet - stond in verband met een geleidelijk tot stand gekomen verhoging van de dijkskruin sinds het rampentijdperk 1624-1638, waarin twee doorbraken hadden plaatsgevonden.

In 1604 worden veerpont en veerschuit van Tienhoven wederom genoemd in de bovenvermelde stukken uit het Dijksarchief van Jaarsveld. Dan blijkt dat ten dezen behoeve aan de Jaarsveldse kant van de Lek een betere toegangsweg mag worden

aangelegd ten einde de Gen. Rentmeester van de Heren van Brederode te grieveu.
Dat gebeurde als volgt.

COPIJA

Alsoo die Edele Welgeboren Heeren van Brederode Vrijheer tot Vijanen vander Ameijde Thienhoven ende deur sijne Gen. Rent mr. Pijl aende Ed. Bernt Zas Dijkgraeff van de Lopickerweert hadde doen versoecken omme van ons ondersch. Ambachtsheeren Dijkgraven ende Heemraden representerende 't corpus van de voors. Weert te moghen vercrijghen seeckere uitganc ende toeganc ofte drifte van de hogen dijck nae de Lecke over seeckere uiterwaerden gelegen aende Oostzijde van 't lange hoofd over Thienhoven toebehorende 't gemeen lant van de voorseijde weert, alwaer sijne Generale veerschuijt ende ponte bequamen soude mogen aen ende aff comen lossen ende laden, gehoort hierop 't advies van de voors. Dijkgraeff die van de gelegentheit van dien inspectie oculaer genomen, ende sich daer wel volcomenlijcken geïnformeert heeft, ende wij geneijcht sijne omme sijne voors. Gen. te believeu, hebben wij in de boven geroerd qualite gegunt ende geconsenteert, sonder enig restoor de voors. Edelen welgeboren Heeren dat sijne Genaeu de Oostzijde van 't selve weerdeken langs die sloot sal mogen maecken als toeganck en de drifte van de hogendijck nae der Lecke in de breette van twee roeden, mits dat daer van vs. sloot gegraven sal worden tusschen die voors. toeganck ofte drifte ende het voors. waerdeken, soo om deselve toeganck te verhogen, als om dat drijvende beesten niet vermengt en sullen worden met de beste van de bruijcker der selver weerdeken ende dat sijne voors. Gen. den steech beginnende van den hogen dijck nae het voors. weerdeken sal soen maecken diendende tot eenen bequamen op ende affganck, ende mits dat de selve sal worden onderhouden als naer behooren, ende dit alles bij provisie ende gedurende dese onse vergunninge ende consent tot onse wederseggen. In oirconde hebben wij in de bovengeroerde qualite dese bij Donatus van Duijsel, als Secretaris van de Lopickerweert doen behantteijkenen ende subsigneren op den X den November Anno vier ouden stijle. Onderstont ter ordonnantie van de Ed. Heeren Ambachtsheeren Dijkgraeffen ende Heemraden, voors wat lager stont bij mij gecollationeert tegen die minute geschreven bij de eijgene handt van Donatus van Duijsel mijnen vader zaliger, is dese daer mede accorderende bij mij-
Ende was ondert. W. van Duijsel.

188

A. Rademaker fecit

TIENHOVEN

1620

Vergane glorie aan de Rivier (of wel "de Voorzitter vertelt")

Met deze wat geromantiseerde betiteling wil ik trachten de vele bedrijvigheden ten tonele te brengen, die zich vanaf de 20-er jaren op de Loswal of daaromtrent hebben afgespeeld, en die mij in mijn persoonlijke herinneringen zijn bijgebleven. Deze geschetste beelden zijn misschien wat minder historisch verantwoord te noemen, maar toch wel de moeite waard om aan de vergetelheid te onttrekken en door te geven aan hen die er belangstelling voor hebben. Deze verhalen zijn tevens een Ode aan onze ploeterende voorouders.

In de tijd dat het autoverkeer nog in de kinderschoenen stond, was het kleinschalig scheepvaartverkeer een belangrijke schakel in de samenleving en door onze ligging aan de Rivier bracht dit verkeer een welkome bron van bedrijvigheid, en verschaftte dit aan vele personen in ons Stedeke brood op de plank.

Een groot aandeel in deze bedrijvigheid bestond uit de manden- en hoepelindustrie, welke produkten met paard en wagen, maar ook wel per handkar naar de Loswal werden gebracht en dan verder met de kleine zeilschepen van onder meer de familie Diepenhorst naar elders werden afgevoerd.

Op dezelfde wijze zorgden ook de beurtschepen van de families Roodhorst en Sturrie voor vervoer van allerlei stukgoederen zoals fruit en fijn mandwerk naar Rotterdam en omstreken. Verder waren er nog de scheepjes van familie De Bruin en familie Westerhout, die voornamelijk zand en grind handmatig uit de rivier baggerden en dit materiaal met kruiwagens op de Loswal deponeerden. Het zand was bestemd voor de bouw en het grind werd grotendeels gebruikt voor onderhoud van polderwegen en -dijken. Zelfs de Prinsengracht, Molenstraat en de Achterweg (nu Van Puttestraat) waren grindwegen, gemaakt van dit materiaal. In het vervoer hiervan speelde Piet Peterse met zijn paard en wagen een grote rol. In de herfst kwamen nogal wat schepen geladen met pulp, bestemd voor veevoer voor de wal. Het spul werd met manden uitgedragen naar de gereedstaande boeren-kiepkarren voor verder vervoer naar de bestemmingen. In dezelfde periode verschenen ook nog schepen met steenkool, wat aan boord werd opgezakt en dan naar de wal gedragen voor verder vervoer.

Voor al deze los- en laadwerken bestond min of meer een vaste kern van werknemers, die toentertijd geleid werden door een Voorman, Aai van de Heuvel en wat later Bram Vermeulen. Dit beroep was over het algemeen vrij zwaar en bovendien nogal vuil, maar de verdiensten waren daardoor wat hoger dan normaal. Behalve deze bedrijvigheden op de Loswal, was ten westen hiervan nog een andere los- en laadplaats, die met zijn zware houten afrit en landhoofd aan de rivier aan talrijke schepen een ligplaats bood.

Dit landhoofd dat ressorteerde onder de naam Algemeene Aanlegsteiger Ameide, was in bezit van enkele aandeelhouders, te weten: de molenaars Willem Bor van Sluis en Janus Kruyt van de Benedendam, boerenpaarden- en meelhandelaar Gerrit Terlouw van de Prinsengracht, fruitkoopman Gert Terlouw van Het Eind, timmerman Manus Diepenhorst van de Achterweg (nu Van Puttestraat), timmerman: Gerrit Diepenhorst uit de Pompstraat (nu Nieuwstraat), winkelier Leo de Jong van de Dam, Arie Bouter uit het café "De Stoomboot" op de Hogendijk en de supervisor van dit gezelschap, de heer Kortland uit Schoonhoven.

Arie Bouter uit het tegenover gelegen café "De Stoomboot" fungeerde als beheerder van deze instelling met ais roepnaam "Bouwbaas".

De schepen die hier regelmatig aanmeerden waren meestal voorzien van dieselmotoren en een eenvoudige los-laadconstructie. Hun ladingen bestonden

grotendeels uit los gestort graan in de ruimen, die via de haven van Rotterdam hun bestemming vonden bij de molenaars Bor en Kruyt. Het graan werd aan boord opgezakt en afgevoerd met paard en wagen. Enkele jaren later met de eerste vrachtauto in Ameide, een zeer zwaar geconstrueerd voertuig, voorzien van massieve banden, welke een topsnelheid had van maar liefst 12 km per uur. Verder kwamen er regelmatig beurtschepen en bodediensten en kleine vrachtboten van de "Rederij op de Lek" afgemeerd, die via diverse plaatsen aan de rivier hun goederen zelfs in Arnhem, Utrecht, Amsterdam, Dordrecht en de Zaanstreek bezorgden.

In het begin van de 30-er jaren is de houten afrit vervangen door een steviger constructie aan de oostzijde, welke nog aanwezig is. Op de betonnen keermuur aan de rivierzijde zijn de initialen A. A. A. nog zichtbaar. De aanlegsteiger heeft nog dienst gedaan tot medio 1946, daarna is het houten landhoofd afgebroken. Naast deze genoemde activiteiten aan de Rivier, mogen we vooral het fenomeen "De Rederij op de Lek" niet vergeten, want dit is bijna een hoofdstuk apart en spreekt het meest tot de bevolking.

Deze maatschappij beschikte over een eigen aanlegsteiger gelegen tussen de Loswal en de A.A.A.-steiger. De fraaie salon-raderboten spraken het meeste tot de verbeelding en deze hadden een dagelijkse dienstregeling Rotterdam - Culemborg, vice versa en deden dan alle plaatsen langs de Rivier aan. In Ameide kwam een boot om 8 uur 's morgens en 4.30 's middags richting Rotterdam en een boot om 11.00 uur richting Culemborg.

Deze stoomboten, die nog met steenkool werden gestookt, vervoerden zowel passagiers als stukgoederen en vervulden toentertijd een niet te onderschatten verbinding met de buitenwereld. Het was dus niet verwonderlijk, dat als men maar even tijd kon maken, men in groten getale bij de afmering aan het "Hoofd" aanwezig wilde zijn. Vooral op zondagen was dit zeer in trek en werden bij de houten balie langs de waterkant alle dorpsnieuwjes uitgewisseld.

De buitenwereld liet zich overigens ook niet onbetuigd en bezocht Ameide. Zoals bijvoorbeeld de vele Kerseneters uit Rotterdam, die de kersenboomgaarden op de Hogewaard bezochten. Dit bracht heel wat leven in de brouwerij en tegelijkertijd wat geld in het laatje.

Het stukgoederenvervoer was velerlei en bestond onder andere uit: pluimvee, varkens, schapen, koeien, fruit, mandwerk, kruiwagens, tot zelfs handkarren geladen met bloeiende meidoornzakken gingen mee voor de Markt in Rotterdam. In mindere mate kwamen goederen retour: houtwaren, tropisch fruit, diverse huishoudelijke goederen en zelfs grote ijsblokken, die bestemd waren voor de vleeskoeling bij de slagers. In die tijd was toen de ouwe Gert de Bie, later zijn zoon Gerrit, de baas op het

Hoofd, die per kruiwagen of handkar zorgde voor de bestemming van deze goederen. Behalve de Raderboten voer er ook nog een speciale koeienboot, die eenmaal per week afmeerde om 4.00 's morgens en na het inladen van de koeien, die van heinde en verre uit het achterland waren aangevoerd, vertrok naar de Markt in Rotterdam. De bootdiensten zijn vanwege de beschietingen op de rivier in 1941 gestaakt, tijdens de jaren 1945-1946 is er nog wat onregelmatig afgemeerd en later is de steiger met hoofd afgebroken. De tijden waren inmiddels drastisch gewijzigd. Het oprukkende autovervoer had de toekomst. Bovendien was de manden- en hoepelindustrie ten dode opgeschreven, waardoor op de Loswal nog maar weinig bedrijvigheid heerste. En zo is het beeld van bedrijvigheid aan het water tot het verleden gaan behoren.

Uw voorzitter, G. Streefkerk

De molens bij Ameide (deel II)

Chris Will

Nieuwe boezemmolens

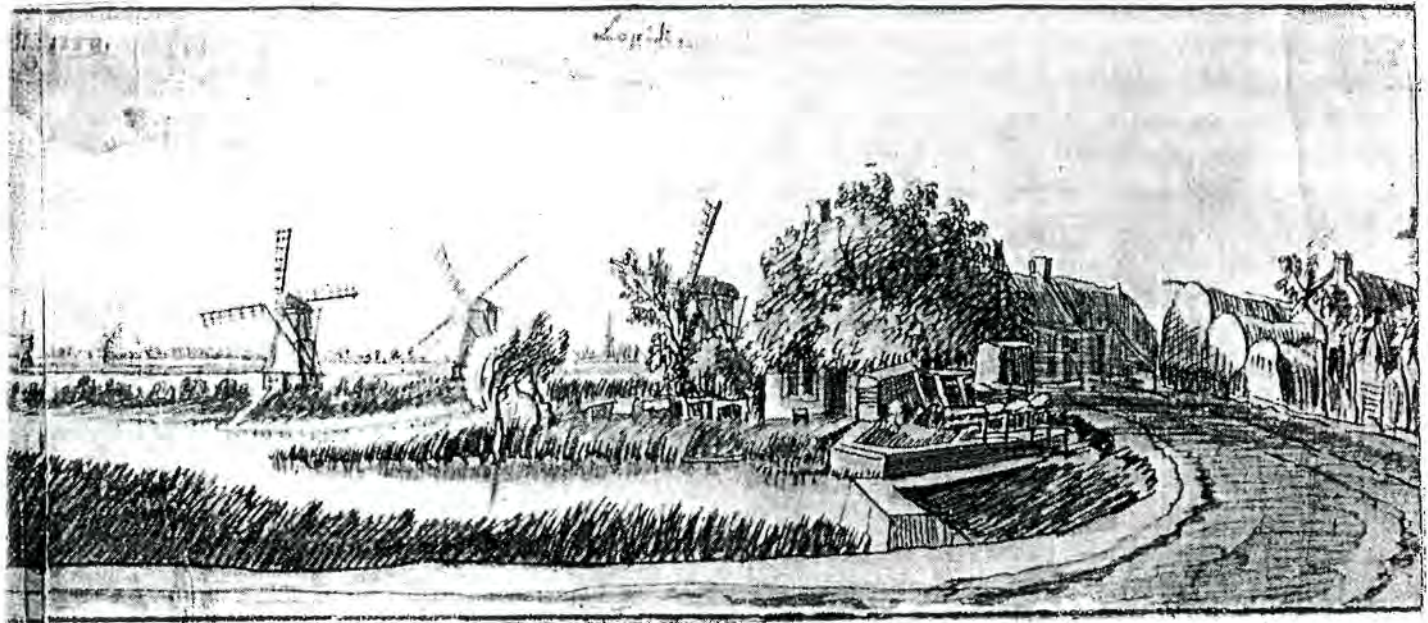
Als gevolg van het graven van het Pannerdenskanaal in het oosten van het land (1701-1707), ging meer water door de Rijn en de Lek stromen en steeg het peil in de rivier als van ouds opnieuw. Dat zorgde weer voor een groot waterbezwaar in de Vijfheerenlanden. De polders stonden 's winters soms 10 tot 12 weken onder water. Het polderbestuur van Heicop nam daarom in 1722 het initiatief tot de herbouw van de molens bij Ameide, die door de oorlogshandelingen in 1672 verloren waren gegaan. Het plan werd echter weg gestemd en pas 17 jaar later, in 1739 opnieuw overwogen en aangenomen.

In juli 1739 stonden verschillende polders nog 25 tot 30 duim (ca. 70 cm) boven het zomerpeil; de nood was dus hoog gestegen.

In september werd de bouw van vijf grote achtkante houten molens aanbesteed. De vijf timmerman-aannemers die de opdracht kregen voor hun scherpe inschrijfprijs van ca. 10.000 gulden per molen waren Klaas van Meerkerk, een smid uit Gorkum; Jan Goyers, timmerman te Delft; Jan Adriaanse Hey, molenmaker uit Zaandijk; Jacobus Drost, timmerman uit Arkel en Jasper Herlaer, een timmerman uit Meerkerk. De aanleg van de boezemkaden en de vlieten werd aangenomen door Willem Jansz. uit Heicop voor 3000 gulden. Binnen een half jaar, in het voorjaar van 1740, waren alle molens klaar.

De voortvarende aanpak van de beheersing van het waterpeil in polders en boezem bleek echter niet afdoende. Daarom werd in 1761 besloten om overeenkomstig een plan van professor Lulofs nog eens acht molens te bouwen. Deze bovenmolens moesten rond een binnendijkse bergboezem komen te staan in de noordwesthoek van de polder Achthoven, langs de Oude Zederik en aan een nieuwe graven zijarm langs deze hoge boezem. De totale kosten werden begroot op 150.000 gulden.

In 1762 werden de plannen door de Staten van Holland goedgekeurd, vervolgens vond de aanbesteding plaats ten stadhuize van Vianen. De bestaande wipmolen langs de Oude Zederik werd in 1763 van zijn maalgebied in de polder Achthoven

afgesneden en door Gerrit Paardekoper voor 5200 gulden omgebouwd tot boezemmolen, waarbij de maalrichting werd omgekeerd. De overige zeven achtkante met riet gedekte schepradmolensmolens werden gegund voor ca. 12.000 gulden aan de intekenaars Arie Blanken uit Bergambacht, Karen Piek uit Breukelerveen, Hannes Kiekies uit Alphen, Jan Herlaer uit Streefkerk, Cornelis Schalley uit Jutphaas, Jan Pot uit Kortenhoef en Hijmen van Zijll uit Benschop. De zoon van de eerstgenoemde molenbouwer Arie Blanken, is de later beroemd geworden waterstaatkundig ingenieur Jan Blanken. Deze was als twaalfjarige jongen ooggetuige van de werkzaamheden. In 1834, toen hij bijna tachtig jaar was, noteerde Blanken dat hij *'nog levendig in het geheugen zijnde, heeft zien graven en met zware kadijken omringen, eenen tweeden hoogen boezem, veel uitgestrekter dan den eersten; waar op toen nog 8 achtkante voormolens, gelijk de vijf vorige, elk met een scheprad, beneven een derde groote sluis in den hoogen rivierdijk, ten Oosten van de genoemde twee sluizen van vroegere eeuwen, mede tot stand gebracht werden'*.

In 1764 was het omvangrijke project gereed met een overschrijding van 20.000 gulden. Met de eerder gebouwde buitendijkse molens beschikte het waterbeheer nu over 13 voor- of boezemmolens. Te zamen moesten zij het water uitmalen dat in de Vijfheerenlanden door 23 verspreid liggende poldermolens werd aangevoerd. Dit geheel, met de dichtbij staande poldermolens van Lexmond, Achthoven en Lakerveld en de Korenmolen van Ameide-Sluis, deed voor het molencomplex van Kinderdijk niet onder, sterker nog, het was zelfs omvangrijker. Een tweetal prenten getuigen hier nog van.

Moderne technieken/Een stoomgemaal

Een domper op de kapitale investeringen in de molens en bijbehorende infrastructuur was dat het uitwateringstelsel van de Zederikboezem als geheel uiteindelijk toch niet naar behoren functioneerde. Daarom werden weer nieuwe plannen gemaakt, onder andere voor een hoge boezem aan de Linge, maar alle ideeën werden door de ontwikkeling van de techniek achterhaald.

De aanleg van het Kanaal van Steenenhoek na 1818 en het Zederikkanaal in

1824/25, waarbij de Zederik werd vergraven en verruimd en de bouw van een modern stoomschepradgemaal aan de Arkelse Dam, zorgden voor afwatering op Linde. Dat betekende het einde van de boezemmolens.

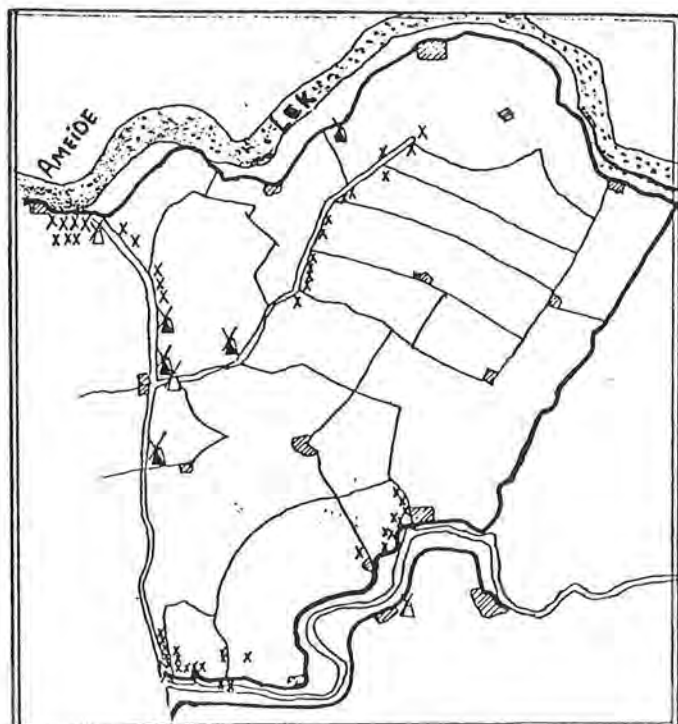
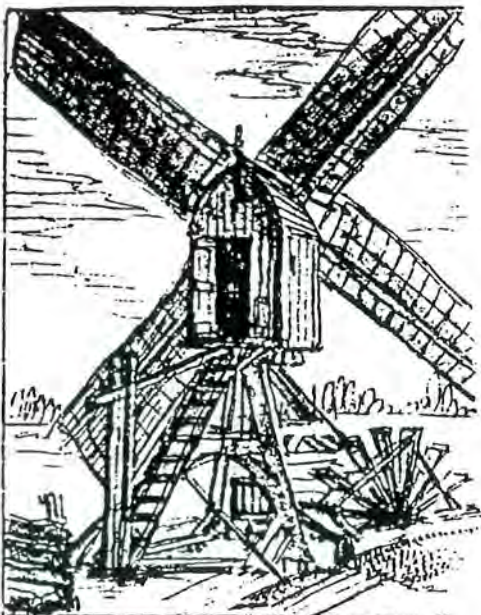
Zes van de acht binnendijkse boezemmolens werden in 1826 voor afbraak verkocht. Twee boezemmolens waren al eerder, in 1802 en 1814, door brand verloren gegaan.

De sloopmolens werden verkocht aan Cornelis de Jong en Pieter Kloos uit Ameide, twee stuks aan Maarten Key uit Leerdam.....De vijf buitendijkse molens werden buiten bedrijf gesteld, maar in afwachting van de resultaten van de nieuwe stoombemaling nog wel maalvaardig gehouden.

Daarom werd in 1828 besloten, mede vanwege de hoge onderhoudskosten, ook de vijf buitendijkse boezemmolens na ruim 60 jaar trouwe dienst af te stoten.

De waterbouwkundige Jan Blanken, die inmiddels in Vianen woonde en verantwoordelijk was voor de aanleg van het Zederikkanaal en het stoomgemaal bij Arkel, zette zich persoonlijk in voor het behoud van de molens.

Hij onderzocht de situatie in Sluis en legde zijn bevindingen vast in een geschrift getiteld *Waterstaat- en werktuigkundig betoog, tot het weder in gebruik stellen, en geenszins verlaten, der nog overige vijf voormolens van de Zederikboezem bij Ameide* (uitg. Utrecht 1828). Daarin schrijft hij: *'De laatste twee jaar dat de sluisen gedicht en de molens stil stonden, heeft men dit sluiten zeer schadelijk ondervonden'*. Zijn vurig pleidooi als molenminnaar, voor het behoud van de kapitale acht-kante molens voor tijden van nood bij dijkdoorbraken en oorlogssituaties, mocht echter niet baten. Op 28 augustus 1828 werden ze publiekelijk verkocht en kwam een eind aan de boezembemaling bij Ameide. De totale opbrengst van de molens inclusief losse onderdelen en gereedschappen bedroeg fl 6.575,65. Maar niet alle molens werden direct gesloopt. Jan Blanken was, zoals uit de archieven blijkt, in 1831 in het bezit van twee van de vijf molens. Hij heeft ze in dat jaar aan het bestuur van de Kamperveense polder verkocht. Daar op het Kampereiland hebben ze nog ruim honderd jaar polderwater op de Zuiderzee uitgemaal. In 1938 werden ook deze molens gesloopt, maar van één exemplaar uit Kamperveen rest ons nog een foto, zodat we toch nog een beeld hebben van de Ameidense molens.

HET KERKGEBOUW VAN AMEIDE

Er moet ooit een koepelkerkje geweest zijn, dat te klein geworden voor het uitdijend aantal kerkgang-ers, plaats heeft moeten maken voor een nieuw godshuis, gewijd aan de apostel Johannes, van- daar de naam St.-Janskerk. Enige jaren achtereen is aan kerk plus toren gebouwd. Het werk verliep echter niet zonder strubbelingen. Gebrek aan grondstoffen en geld gaf nogal eens gemopper en op een kwade dag brak er een staking uit onder de 'tempelbouwers'. Deze werd echter spoedig gebro- ken, nadat de pastoor kort en goed had afgekondigd dat al wie niet rap aan het werk zou tijgen, geen vergeving van zonden meer zou ontvangen. En dat hielp...

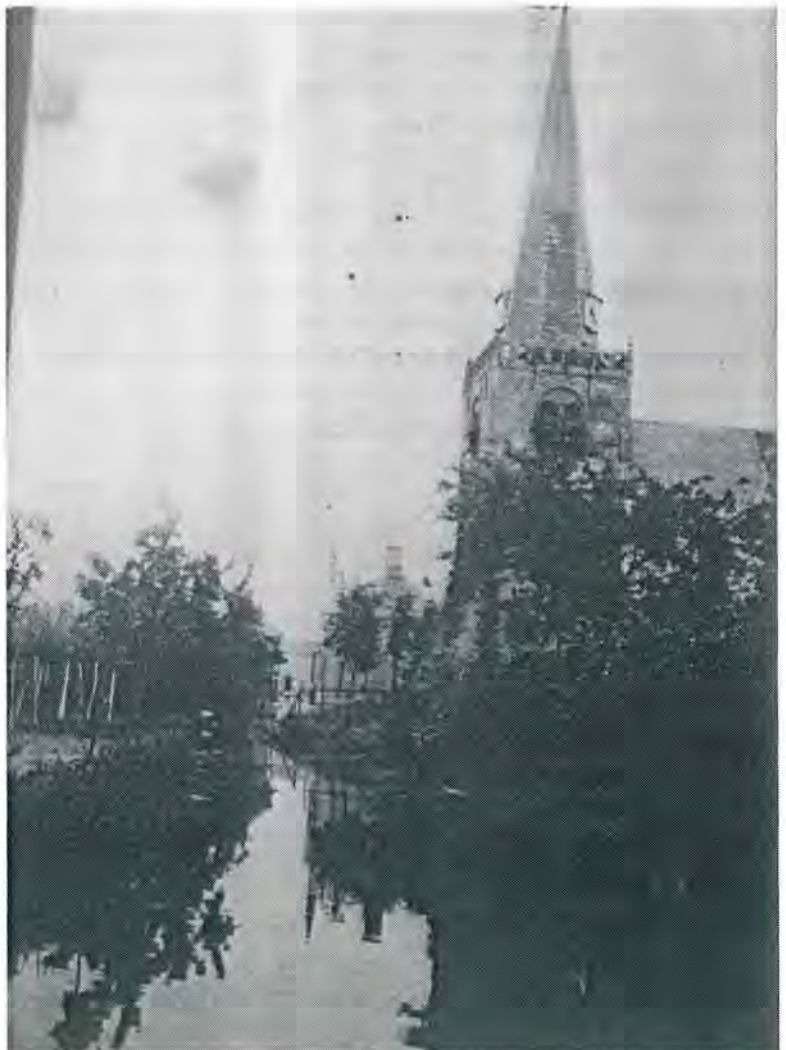
De werklieden moeten het geheel, de toren eerst, voltooid hebben anno 1365.

In de loop der eeuwen is er aan het uiterlijk van het bakstenen bouwwerk weinig veranderd. Wel wordt de toren wordt sedert 1837 gestuut door twee steunberen, die rusten op 22 elzen heipalen. De toren vertoont een mengeling van twee bouwstijlen: de zware, brede benedenbouw is typisch laat-Romaans, maar de spits en de omhoogstrevende ramen der kerk doen Gotisch aan. Ook is er aan de noordzijde een consistorie (1794) en in 1913 een groter portaal aangebouwd, toen er 1913 gaanderijen kwamen.

Het interieur was aanvankelijk geheel naar roomse trant ingericht. Zo spreekt men nu nog van het koor. Dat moet de plaats zijn waar destijds een altaar stond. Aan de overzij tegen de toren stond links de predikstoel en rechts de biechthokjes. In de zuidgevel waren deuren die toegang gaven tot het kerkhof -daar waar met de komst der reformatie in Ameide (1578) de preekstoel een centraler plaats kreeg-. De meer gegoeden en overheden echter werden in de kerk zelf begraven; vele graf- stenen herinneren hieraan. Zo prijkte in het koor een fraaie graffombe van een heer van Ameide en Herlaer, Jan Wijnand Ram, die op 34-jarige leeftijd overleed. Zijn weduwe gaf aan beeldhouwer Van Campen de opdracht een tombe te vervaardigen.

Op de muren en pilaren waren schil- deringen aangebracht, maar de tands des tijds heeft deze aangetast en in 1760 vonden onze vroede kerkvaad'ren 't maar beter deze 'beelden' onder de witkalk te doen verdwijnen. Kunstig uitgesneden waren eveneens diverse banken, die men in 1588 opgeruimd heeft en nieuwe sobere aangebracht. Wel is er een fraaie heerenbank aange- schaft, de zetel voor de heer Hendrik van Brederode en zijne gemalin Amalia van Lumeij van Ameide. Deze heeft met de zogenaamde re- geringsbanken, doophek, kerke- raadsbanken, preekstoel en Tien- Gebodenbord tegen de torenwand eeuwenlang onze kerk gesierd tot ...het tweede rampjaar: 1953.

Het eerste kent u vast wel: 1672 ! Ameide valt door verraad op Sluis in Franse handen en dreigt gebrand- schat te worden. Op smeekbede 'op z'n Latijns' van de toenmalige predikant Ds. Jonkholt en door voor- spraak van 'de onroomschen bevel- hebbber' wordt kerk, pastorie en Be- nedendams voor algehele vernieling gespaard. Uit voorzorg zijn nog wel de lichtkronen, psalmborden en an- dere waardevolle zaken per schip naar Dordt getransporteerd, maar ruim een jaar later zijn ze weer terug- gehaald. Sinds 1851 begeleidde een nieuw Bätz-De Witte orgel de gemeentezang.

DE WAARD IN HET VOETSPoor VAN DE REFORMATIE

door ds. T. Wegman

In 1587 bedroeg het aantal Hervormden in de Alblasserwaard nog niet het tiende deel der bevolking. Hier bestond de eenvoudige bevolking hoofdzakelijk uit de al eerder genoemde Doopsgezinden. Door vele Vlaamse predikanten, die via Dordrecht naar de Alblasserwaard kwamen, is dit veranderd. In de 17e eeuw hing bijna iedereen hier de gereformeerde leer aan.

Maar op de praktijk van het leven werd veel minder gewezen. Vooral het alcoholisme was toen een algemene volkszonde in de Alblasserwaard. Buitengewoon gering was ook de godsdienstkennis van velen, die geloofsbelijdenis deden. Bij het aannemen van lidmaten werd nauwelijks gelet op de goede zeden van de catechisanten.

Pas de beweging, die in de kerkgeschiedenis aangeduid wordt als de Nadere Reformatie, heeft hierin verandering trachten aan te brengen. De Nadere Reformatie laat men aanvangen in 1528 met Jean Taffin, die de voorloper wordt genoemd. De periode wordt als afgesloten beschouwd met Theodorus van der Groe, die overleed in 1784. Van de laatste is de zegswijze bekend: "Van der Groe doet het hekje toe". De Nadere Reformatie was er diep van overtuigd, dat de juiste leer, niet alleen beleden en gehandhaafd moest worden, maar ook en vooral beleefd. Naast rechtheid en zuiverheid van leer moest komen de rechtheid en heiligheid van het leven. Er kwam een sterk accent te liggen op de praktijk der godzaligheid (praxis pietatis), op de heiliging des levens en op de persoonlijke omgang met God. Met grote kracht werd aangedrongen op een christelijk leven in heel het optreden binnen gezin, staat en maatschappij. Men nam de strijd op tegen allerlei uitwassen en ongerechtigheden in het publieke leven, zoals kermis, zondags-ontheiliging, dronkenschap, kaartspel, wereldse haardracht en onzedelijke kleding. Maar deze christelijke levenswandel moet opkomen uit en steeds gevoed worden door een teer en vertrouwelijk leven met God. Wanneer hij daarin wortelt, heeft hij ook alleen maar waarde. Vandaar dat de stroming hoe langer hoe meer de nadruk ging leggen op het ontstaan, de aard, de groei, de vruchten en de verzekering van het innerlijk geestelijke leven. De zaak van de zogenaamde bevinding ging een sleutelpositie innemen. Mede door de Nadere Reformatie ontwikkelde zich in de Alblasserwaard een leefwijze en een gemeenschapsleven met een eigen, van de verdere omgeving onderscheiden signatuur. De algemene trekken van de prediking zijn de volgende: "Er werd lang gepreekt, uitzonderingen daargelaten. Brede verklaringen van de woorden en van de betekenis der tekst werden voorgeschoteld.

Vooral de vele overstromingen en dijkdoorbraken met alle gevolgen, hebben een onuitwisbare indruk op de ziel van de Alblasserwaard bewerkt. Vanaf 1458 tot 1830 kunnen wel 23 doorbraken opgenoemd worden. J. Verrips verbindt in zijn dissertatie hieraan de volgende conclusie: "Het idee, afhankelijk te zijn van een wrekend en straffend God, met Wiens grootheid de nietigheid en slechtheid van de mens scherp contrasteerde, moet de dorpingen, die steeds weer geconfronteerd werden met de wisselvalligheden van de natuur in de vorm van zware regenval, muizenplagen en veeziektes, aangesproken hebben. In die wisselvalligheden werd de relatie tussen God en de mensen manifest. Overstromingen golden als plagen, die rechtstreeks door God werden gezonden als reactie op misdadingen. Diverse boetpredikaties naar aanleiding van watersnoden, illustreren dit".

Prof. dr. J. van den Berg stelt echter in een lezing, die gepubliceerd is in het kwartaalblad van de Historische Vereniging Binnenwaard 8e jaargang nummer 2: "Ik wil niet ontkennen dat de rampen die plaatsvonden ook op geestelijk gebied een bepaalde uitwerking hadden, maar (...): "In alle gewesten wordt de stem van het water met zijn eeuwige rampen gevreesd ... en gehoord", citaat van Marsman. Noord-Holland is niet minder door overstromingen geteisterd dan de Alblasserwaard, maar het type van het geestelijk leven is daar toch volstrekt anders, terwijl omgekeerd sommige gebieden die geen rampen hebben gekend, duidelijk de invloed van de Nadere Reformatie vertonen". Aldus prof. Van den Berg. Het is dus maar van welke kant je het wil bekijken.

76. „De beeldstormerij in den jaare 1568 in Vlaendren en Braband begonnen en in wijnig tijds door gans Nederlant verspreit.” Naar een gravure van Jan Luyken.

Ameide en de Hollandse Oorlog(1672-1678)

Mijn belangstelling voor de verovering en plundering van Ameide in de vroege zondagmorgen van 27 november 1672 door de Fransen bestaat al heel lang. Toen ik dan ook gevraagd werd een lezing te verzorgen voor de Historische Vereniging van Ameide en Tienhoven kwam deze gebeurtenis mij weer dadelijk voor de geest. De uitnodiging bood mij de gelegenheid om de geschiedenis van Ameide in die tijd eens grondig aan te pakken. Sinds de toezegging heb ik de bestaande wetenschappelijke literatuur doorgenomen en een onderzoek ingesteld in het oud-archief van Ameide en het archief van de NHK van Ameide. Met name dit laatste archief bood interessant materiaal.

Ons leger in 1672:

verwaarloosd;
geen materialen;
slechte betaling;
geen goede slaapplekken;
slechte voeding;
ziekten;
gebrek aan medicamenten;
schril contrast met de Franse verzorging.

Ameide lag met veel andere dorpen en steden in het grensgebied van de Hollandse Waterlinie en daarmee in het frontgebied. Op 20 juni 1672 werd om de Fransen tegen te houden via Sluis water binnen gelaten in de Vijfherenlanden. Zo ook bij Gorcum. Aanvankelijk zonder veel resultaat omdat de boeren tegenwerkten. Tenslotte was het hartje zomer. Ze lieten het water weglopen. Twee weken later was het gebied nog niet goed geïndundeerd. Veldmaarschalk Wirtz te Gorcum liet nieuwe gaten in de Lek- en de Merwededijk steken.

De Lekdijk bij Sluis was een strategisch belangrijk punt. Daarom werd daar een verdedigingswerk gemaakt achter de sluizen. Van deze post is niet exact aan te geven hoe het eruit zag. Uit een brief, die de Franse generaal Luxembourg aan zijn minister Louvois stuurde na het innemen van dien post, valt op te maken dat het verdedigingswerk bestond uit een trenchement of afsnijding dwars over de dijk versterkt met een dubbele rij palissaden. Er was geen gracht aangebracht. De inundatie en De Lek boden de dekking. Deze post werd bemand door het regiment van kolonel Joseph Bamphield. In november 1672 bestond de bezetting uit acht compagniën met als officieren naast Bamphield, luitenant-kolonel Vercken, twee kapteins en vijf luitenants. Voor de verdediging van de schans heeft men in oktober 1672 op Sluis de bomen van het boomgaardje van de Ned. Herv. Kerk van Ameide gerooid. De bomen werden door de schout Hendrick de Bruyn verkocht. Een van de kopers was ds. Jonckholt. (ARA,NHK Ameide, inv. 441)
De aanwezigheid van de militairen vindt terug in het Doopboek en bij de Ontvangsten wegens het begraven. Zo woerd bijvoorbeeld het kind van Jan Hermensz., soldaat onder kapitein Johan Brakell en als getuige trad op zijn collega Jan Jansz. Een ander voorbeeld: 6 oktober 1672 werd een ruiter begraven.

Op zaterdag 26 november 1672 vertrokken uit Utrecht o.l.v. de graaf van Sault 800 infanteristen en 200 cavaleristen naar Vianen. Volgens een tijdgenoot voegden zich daar enige ruiters en dragonders afkomstig uit Culemborg bij en vertrok men richting Ameide. In de vroege morgen - het was ongeveer vijf uur - van zondag 27 november, terwijl het nog donker was, vielen zij de post bij Sluis aan. De verdedigers gedroegen zich niet bijzonder heldhaftig.

Toen de Fransen troepen weggetrokken waren, zaten vele dorpen nog met de schade die was aangericht. In Ameide hebben ze in februari 1674 het plan opgevat om in het gewest Holland een collecte te organiseren. Daartoe werd door de magistraat in Ameide toestemming gegeven (27 febr.) en vervolgens door de drossaard Van Brederode (8 maart 1674), het bestuur van het gewest en de classis Gouda waar Ameide toen onder viel (10 april 1674.) De predikant Edmundus Jonckholt heeft daar een bijzondere rol in gespeeld. Daarom eerst iets naders over hem.

Tijdens de collecte 1674-1679 speelde hij een belangrijke rol. Hij ging, soms vergezeld door burgemeester Johan Snoeck of een andere Ameidenaar, op reis door geheel Holland om kerkeraden, diaconieën en particulieren te bewegen geld te geven voor de herbouw van de kerk, de pastorie en het schoolhuis. Hij maakte in de periode 1674-1677 veel grote reizen, die soms weken in beslag namen. Enkele voorbeelden:

'Den 9,10,11,12 en 13 april (1674) gereijst naar Capel, Nieukerck, Moordrecht, Gouderaeck, oock aent clasis van Gouda de acte van credentie laeten instellen ende als doen verricht t'geene dien aengaende noodig was; facatie vijff dagen 12-10-0.'

'Woensdach den 19/9 februarij 1676 gereijst naer Amsterdam om ostea van collecte te doen ende daer gefaceert 35 dagen ende weder in Ameijde gearreveert den 28/18 meert. Ider dach twee gulden tien stuivers, 87-10-0.'

Ongeveer 175 à 190 diaconiën en kerkeraden in het gewest Holland, meestal nadat er eerst een speciale collecte was gehouden voor Ameide. In een enkel geval preekte Jonckholt voor de gemeente om de collecte aan te bevelen. Opmerkelijk is de intensieve wijze waarop ds. Jonckholt in Amsterdam collecteerde 'bij verscheijde coopluijden'. Ze gaven goed, maar Jonckholt maakte er met steun van een oud-schepen en diaken en een krankenbezoeker, veel werk van.

Het totale bedrag dat opgehaald werd, bedroeg 6014-5-0. Van dit bedrag werd t/m 1679 4330-15-8 uitgegeven, zodat er op het einde een restant was van 1683-9-8. Ter vergelijking het loon van een arbeider was in die tijd in Holland ongeveer f4,50 à f6,- per week.

Rubriek; **SCHOONHOVENSCHE COURANT**
Nieuws- en Advertentieblad voor Zuid-Holland en Utrecht
S. en W.N. van Nooten te Schoonhoven
Uitgevers.

In deze rubriek hopen wij de komende uitgaven berichten van 100 jaar geleden, zoals die toen in de krant stonden U te brengen.
Hiervoor heb ik een bezoek gebracht aan het historisch-archief van de Krimpenerwaard, gevestigd aan de Koestraat te Schoonhoven, daar de courant van Ameide en Tienhoven van dat jaar opge- **1896.** ingezien en de berichten van over de maanden januari en februari zocht.

De uitgave over dat jaar begon op Woensdag 1 januari 1896.
Het eerste bericht vindt U hierover "de lantaarnopsteker" en de verpachting van de Waag.
J.G. van Krimpen wordt met algemene stemmen benoemd, roerende eensgezindheid dus, wat de inkomsten van de verpachting van de Waag betreft, ook toen liepen de inkomsten terug.

*Ameide, 30 Dec. Door den Raad dezer gemeente is met algemeene stemmen benoemd tot lantaarnopsteker de benoemde nachtwaker dezer gemeente J. G. Van Krimpen.

— De op 27 Dec. ll. plaats gehad hebbende publieke verpachting der gemeentewaag, voor den tijd van 8 jaren, heeft opgebracht f 40 per jaar, zijnde f 12 per jaar minder dan bij de vorige verpachting.

4 januari, alweer een vermelding in de courant e.e.a. over het voorkomen van het nieuwjaarswenschen voor geld.

*Ameide, 1 Jan. De commissie tot ondersteuning bij buitengewonen nood alhier hield heden, daartoe door eenige milde gevers in staat gesteld, eene uitdeeling van feestgaven ter voorkoming van het nieuwjaarswenschen aan de huizen; aan de 90 hoofden van behoeftige huisgezinnen, die zich aanmeldden, kon naar gelang en sterkte van het huisgezin resp. f 3, f 2,50, f 2 en f 1 worden uitgereikt.

§ Ameide, 6 Jan. Op jl. Nieuwjaarsavond is een wielrijder, toen hij de sluis onder deze gemeente passeerde, van zijn fiets afgegooid en mishandeld. 't Is te hopen dat zij, die daaraan hebben meêgedaan, flink zullen gestraft worden. Als men nog niet beschaafd genoeg is om onze wege vrij en veilig te doen zijn, dan moet die veiligheid maar door vrees voor straf verkregen worden.

in de courant van 8 jan.
is ook een goeie

In het berichtje in de kolom vervolg der Nieuwstijdingen blijkt dat de bibliotheek het toen ook al goed deed

Vervolg der Nieuwstijdingen.

*Ameide, 7 Jan. Het gebruik, dat van de Nutsbibliotheek alhier gemaakt wordt, neemt nog voortdurend toe. Wekelijks worden nu 70 à 80 boeken ter lezing afgehaald. Heeren commissarissen hebben een catalogus samengesteld, die tegen 10 cent per ex. voor ieder verkrijgbaar is.

Het aantal "vergunningen" lag toen beduidend hoger als nu

*Ameide, 9 Jan. In deze gemeente zijn 10 vergunningen voor den kleinhandel in sterken drank, waaronder 1, waar van Zaterdag-avond tot Maandag-morgen niet verkocht wordt. Aan vergunningsrecht is in het afgelopen jaar ontvangen f 306,25.

Ysclub "Hollandia" wist toen al van samenwerken

*Ameide, 9 Jan. In eene heden algemeene vergadering van de ysclub "Hollandia" alhier, is met meerderheid van stemmen besloten toe te treden tot den ijsbond "Alblasserwaard."

Hieronder 2 berichten over de grote hoeveelheid teen die te water stond en de controle op de arbeid

Ameide, 1 April. De hoeveelheid teen, hier aangevoerd en bestemd om te worden wit gemaakt, is dit jaar bijzonder groot. Alle beschikbare sloten en wateren om en bij het dorp zijn er mede bezet. Ware het weder zoo zacht gebleven als enkele dagen geleden, dan zou de schiltijd vroeg aangebroken zijn; in de weersgesteldheid echter een groote omkeer gekomen, heden toch, bij guren N. O. wind, sneeuwde het den ganschen namiddag.

§ **Ameide en Tienhoven, 28 April.** Voor het eerst sedert het in werking treden der arbeidswet vertoonde zich hier gister en eergister een inspecteur van den arbeid. De teenschillerij, thans op zijn drukst, scheen in 't bijzonder des inspecteurs aandacht te trekken.

✱ hiernasst een drietal berichten over de verkiezingen

***Ameide, 14 Juni.** Heden-avond hield de heer P. Brouwer, hoofd der bijz. school te Leerbroek, eene politieke lezing in de zaal van mej. Diepenhorst alhier, welk lokaal, ondanks de hitte, geheel met publiek gevuld was. De spreker behandelde eerst de beginselen en de handelingen der liberalen, daarna het program van actie der anti-rev. partij en beval den oandidaat der laatste in dit district, Dr. Kuyper, warm aan, een en ander op humane wijze, ook waar sprake was van de tegenpartij.

Van de gelegenheid tot debat werd over enkele punten gebruik gemaakt door den heer Vermaak, onderwijzer alhier. Na dezen beantwoord te hebben, sloot de spreker de bijeenkomst met dankzegging.

Berichten over ooievaars hebben het altijd wel goed gedaan, denk ik.

Dat zal een stijve boel geweest zijn

belasting berichtjes zijn ook steeds weer te vinden in de courant

***Ameide, 20 April.** Het kohier van den hoofdelijken omslag dezer gemeente van het loopend dienstjaar bedraagt f 1601,45, hoogste aanslag f 390, laagste f 0,75; dat der hondenbelasting wijst aan f 155 voor 102 honden.

***Tienhoven, 22 April.** Het kohier van den hoofdelijken omslag dezer gemeente wijst aan een totaal van f 407,75, hoogste aanslag f 51,50, laagste f 0,50; dat der hondenbelasting f 43, aantal honden 28.

§ **Ameide, 7 Mei.** Het verzoek om verbetering van de vastgestelde kiezerslijst dezer gemeente, namelijk om daarop alsnog als kiezer te plaatsen den 83-jarigen H. V. Az., is door het gemeentebestuur niet toegevozen. Tot en met 10 Mei a.s. kan alsnu een leder, die niet in die beslissing berust, de zaak onderwerpen aan de uitspraak van den Heer Kantonrechter te Gorinchem.

§ **Ameide en Tienhoven, 28 Mei.** In deze week is in eene vergadering van leden der a.r. kiesvereniging „Nederland en Oranje” te Ameide en Tienhoven, met algemeene stemming tot oandidaat voor lid der Tweede Kamer gekozen, de heer Dr. A. Kuyper te Amsterdam, die zich bereid heeft verklaard de candidatuur aan te nemen.

***Ameide, 10 Mei.** De ooievaar op de kerk alhier wordt, terwijl zij op eieren zit, gedurig hevig aangevallen door een gezelschap kraaien, in een naburigen boom genesteld, die het om de eieren te doen is. Van tijd tot tijd vinden hevige vechtpartijen plaats en is de ooievaar ter nauwernood in staat haar schat voor vernieling te vrijwaren. 't Was voor haar te wenschen dat die brutale zwarte aanranders verdreven werden.

***Ameide en Tienhoven, 11 Juni.** Aan deze gemeente is voor den tijd van 5 jaren vrijstelling verleend van de verplichting tot het geven van onderwijs in de vrije- en ordeoefeningen der gymnastiek op de gemeenschappelijke openbare lagere school te Ameide.

Ameide, Februari, 1892.

Am. 12 Jan 1892

Weldelicheitbare Heeren

Wij ondergeteekenden, allen bewoners van de Nieuwstraat in deze Gemeente, komen met een beleefd en vriendelijk verzoek tot H. H. Burgemeester en Wethouders en leden van den Raad dezer Gemeente, n.l. om in het midden van bovengenoemde straat een lanfaarn te doen plaatsen, daarmede straat, naar onze zienswijze te lang is om slechts aan de beide einden door twee petroleum lampen verlicht te worden.

Wij komen ondergeteekenden voor dat een straat, waarin ook drie wegen uitloopen bij donkere maan veel gevaar voor voetgangers oplevert, waarom zij de vrijheid nemen met alle verschuldigde hooggachting dit hun verzoek bij uwen Raad in te dienen, niet twijfelende of de Raad, die de belangen van alle ingezetenen wenscht te behartigen, zal aan ons nederig verlangen voldoen.

J. H. Heekem.

Med. H. B. ...
 G. Broverson
 E. J. Gessie
 C. Witten Gogaard n. 2
 W. van Keken
 J. H. Heekem
 G. V. Heekem

A. den Boer
 J. van Klaveren
 O. L. van der Linden
 Th. v. H.

A. van Heekem 1892

Vermaak
 J. van Heekem
 C. Schermers
 P. Rond hooft
 L. H. Duijzenhooft
 H. W. van Heekem
 J. C. Vuurman
 Med. G. van Heekem

G. Heekem
 J. Witten Gogaard n. 2

J. H. Heekem
 L. C. ommerijde

*J. W. van
Med. en Con. Kluisman
Houtman*
*aan de Helder achtbare Heeren
Burgemeester & Wethouders
en Leden van den Raad
der Gemeente van Ameide.*

"Grassante flamma sum civibus solacium."

U schrikt toch niet echt van zo'n deftige zin? Aan Franse termen bent u ook wel gewend geraakt bij het doornemen van de brandstukken en waarom zouden we voor de afwisseling niet een mondjevol Latijn slikken? Met een beetje goeie wil kunt u wel een paar woorden thuisbrengen: vlam, civil en solaas). Compleet staat er: De vlam woekerend ben ik de burgers een hulp, een troost, brengt verlichting.

We wagen het deze zin-op-stelten, die ingegrift staat op een historische pomp in het stadje Buren, toe te passen op bovenstaande brief. Die pomp moest aldaar so(e)laas bieden bij brand. Nou, waterpompen hadden die Nieuwstraters al voldoende: let maar op de doordeweekse naam Pompstraat. Maar zij verzoeken om meer verlichting, andere vlammen, geen woekerende maar wakkere peterolievlammen. Ach, een lantaarn extra kan immers nooit geen kwaad, zullen ze gedacht hebben. Zeker bij brand bij nacht niet.

De bovenstaande brief van 1892 spreekt verder voor zichzelf. Die komt uit de koker en de pen van de heer W.A. van Kekem, eenmaal een bekende persoonlijkheid in Ameide e.o. Op allerlei terrein: maatschappelijk, kerkelijk en politiek was hij een der voormannen rondom de eeuwwisseling en later tijd (resp. mandenbreiersbaas, president-kerkvoogd en wethouder).

Hij zag het levenslicht in juni 1865 en overleed op 17 januari 1941.

De Klok die niet geroofd werd.

In Nieuwsblad nr 1 van '95 hebben wij U iets verteld over de klok van Ameide. Nu iets over de 16e eeuwse klok van Tienhoven.

Niet alle klokken die in ons land in de torens hangen werden ook daadwerkelijk gegoten voor de betreffende toren, er was een handel in klokken, voornamelijk gieterijen waren hierin actief, als een Kerk- of Gemeentebestuur een andere, meestal grotere klok wenste kwam de eerste in de handel terecht, want omsmelten bracht extra kosten met zich.

Zo ook die van Tienhoven, als in 1770 de beiaard, bestaande uit 17 klokken, van de Grote Jacobskerkstoren te Vlissingen verwijderd wordt door de bekende klokkengieter Andreas Josef van den Ghein uit Leuven, heeft dit klokje daar 182 jaar gehangen (1588-1770). Misschien heeft Michiel de Ruyter (1607 - 1676) bij zijn beklimming van de toren wel op deze klok geslagen.

De klok komt dan vermoedelijk kort na 1770 in Tienhoven te hangen.

Het opschrift luidt: O Passi Graviora Dabet Deus His Quoque Finem
Thomas Both me fecit 1588.

De vertaling: O gij die wel erger beproevingen hebben doorstaan,
ook aan de tegenwoordige zal God een einde maken.
Thomas Both heeft mij in 1588 gemaakt.

Het opschrift komt uit de "Aeneas" van Vergilius (70 - 19 v.Chr.). Aeneas was een Trojaans held, die uit het brandende Troje ontkwam met medeneming van zijn vader en zoontje waarbij hij geholpen werd door zijn moeder Aphrodite.

Hij zou deze spreuk uitgeroepen hebben bij zijn stranding in Latium de streek rond Rome.

Naar aanleiding van de klokkenvordering door de Duitse bezetter, welke reeds in 1941 aarzelend op gang kwam, is in jan.'43 ook een tekening van deze klok gemaakt in opdracht van de Gemeente door Anton Verhey. Over de vordering is in het archief van de Gemeente nog correspondentie met het bureau voor Non Ferro metalen te Den Haag, maar een en ander heeft niet geleid tot vordering van de Tienhovense klok.

Bronnen:

Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog, Dr. L. de Jong, deel 7, blz. 36 v.
De Alblaservaard, Drs. C.L. van Groningen
Archief voormalige Gemeente Tienhoven
Griekse Mythen en Sagen, Gustav Schwab
Raadpleging Dr. André Lehr, Campenaloog/beiaarddeskundige Beiaardmuseum Anten

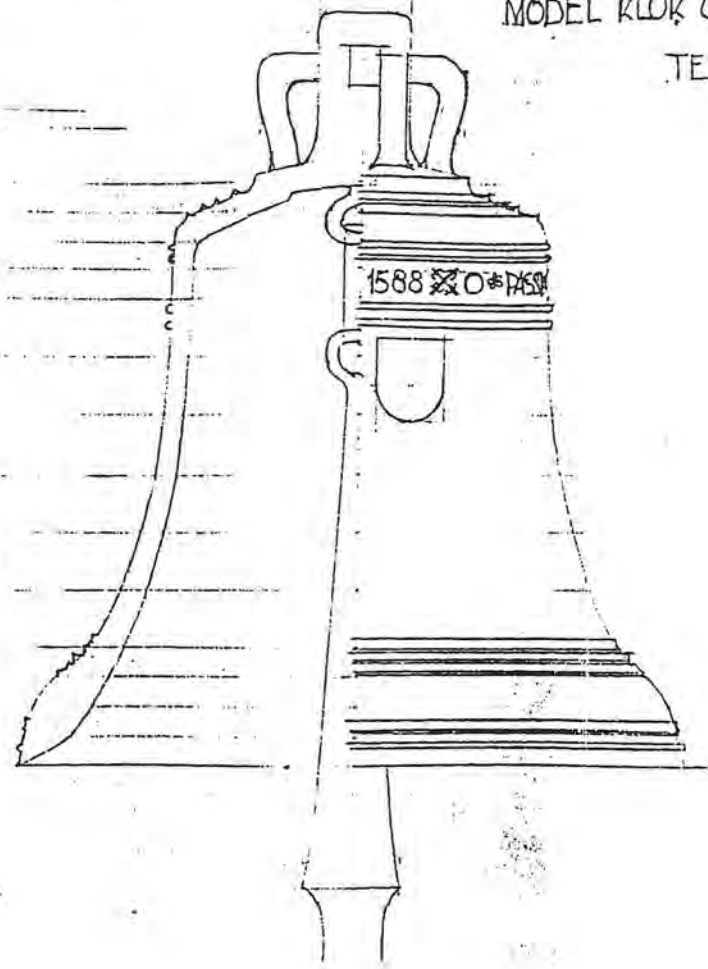
1588 O PASSI GRAVORA DABIT DEVS HIS QVOQVE HIVEM THOMAS BOTH ME FECIT 1588

MODEL KLOK UIT DE GEMEENTE TOREN
TE TIENHOVEN. SCHAAL: 1:1

UITVENDIGE MATEN

	WANDDIKTE
190	
282	60
328	23
332	17 1/2
352	17 1/2
355	17 1/2
345	17
358	18 1/2
382	20
416	23
466	30
512	47
568	54
578	42
590	

MATEN IN mm.

JANUARI, 1943.

Merhey

EEN SABOTAGEDAAD NA GOED VIJFTIG JAAR OPGEKLAARD

Weet u nog van het zogenoemde Tobroekgevoel? Midden in het oorlogstumult, in de zomer van 1942, ging het de Duitsers nog zo voor de wind, de ene overwinning volgde op de andere, dat velen onder ons het ergste vreesden.

Heel verschillend werd er gedacht over de afloop van deze gruwelijke oorlog? Een deel van de onderdrukte volkeren dacht dat dit moordregime geen stand mocht en kon houden. Een ander deel echter twijfelde en voelde de loden beklemming, zeker toen op 21 juni de Noordafrikaanse stad Tobroek opnieuw viel: "Dit kon wel's verkeerd voor ons allen aflopen, en wat dan?"

Een onderwijzman die zich veel moeite gaf om in zijn omgeving dit Tobroekgevoel te bestrijden was de heer Joh. de Jong, hoofd van de Christelijke Lagere Landbouwschool te Ottoland. En die omgeving bestond uiteraard voor een groot deel uit zijn leerlingen, die uit alle windstreken van de Waard één of twee dagen per week naar school kwamen, wat afhankelijk was van het leerjaar waarin zij zaten.

Deze vurige Oranjeklant, patriot in hart en nieren, runde in zijn eentje dit instituut en zag het als zijn opdracht de jongens niet alleen op te leiden voor het boerenbedrijf, maar ook tot goede vaderlanders. Vandaar dat hij na de gebruikelijke opening en vóór hij aan zijn lessen begon, de toestand in de wereld en in ons land besprak.

Daarbij liet hij geen gelegenheid voorbijgaan zijn jongens erop te wijzen dat een ieder zijn steentje, hoe klein ook, kon bijdragen om de vijand afbreuk te doen. "Elk zandkorreltje in de Duitse oorlogsmachine gestopt betekent een bijdrage aan de goede zaak", was een van zijn uitspraken. En deze houding en woorden hebben niet nagelaten in vele jongensharten en -hoofden wortel te schieten. Zo'n vruchtdrager-leerling was Coop Kool uit Ameide.

Toen deze een jaar of vijftien was, kreeg vader Toon de verplichting van hogerhand een stuk land aan de Tiendweg, de Kampjes geheten, in te zaaien met koolzaad. Dat gebeurde in de herfst en halverwege het jaar daarop zou het rijp zijn. Tot grote ergernis van Coop zag die het gewas onder en om de piramidebomen uit de kluiten wassen. Straks zou het geogst en ingeleverd moeten worden: het was immers bestemd voor de moffen: de olie die eruit geperst werd, was bestemd voor het oorlogsapparaat van de onderdrukkers: brandstof voor hun vliegtuigen.

Hoe dit te voorkomen? Dat voorbeeld van die zandkorrel van zijn leermeester De Jong was bij hem 'in goede aarde' gevallen. In die zich groen en geel ergerende boerenzoon rijpte het plan om het koolzaad, als het groengeel zou worden, voortijdig af te maaien.

't Is inmiddels mei 1943 geworden. In zijn eentje zet hij zijn tot in de puntjes doordacht aanvalsplan op. Geen ouder, broer of vriend heeft hij deelgenoot van zijn voornemen gemaakt. Op voorhand wordt een zeis vlijmscherp gehaald, een wetsteentje -een strekel zou te veel lawaai maken- en een stel klompen gaan in een zak en dit vrachtje alsmede een polsstok brengt hij op de avond vóór de veldslag naar het kampje aan de Tiendweg.

Als hij die nacht zich ervan overtuigd heeft dat alle Kolen, pa en moe, Nel, Martien en Jan in diepe rust zijn, sluipt Coop zijn bed uit, schiet zijn kleren aan en waagt zich naar de tafel op de deel, waar hij wat brood klaarmaakt, want hem staat een zwaar karwei te wachten. Uiterst behoedzaam trekt hij bij de achterdeur zijn kaplaarzen aan en belandt zonder kleerscheuren bij het koolzaadland. Met klompen aan, want maaien met laarzen aan is te riskant, en met bonzend hart en zwetend ondanks de kille nacht gaat hij aan de slag. Haast is geboden, want om half vijf is het weer melkenstijd en vader Toon is gewend zijn zoons om een uur of vier te wekken.

En warempel, af en toe zijn zeis een beetje wettend, heeft Coop kans gezien na een paar (in)spannende uren zijn verwoestend werk te voltooien.

Nu de weg terug: om de politie op een dwaalspoor te brengen is hij achter op de kamp over de sloot gesprongen, heeft aan die verkeerde kant een boel baggersporen gemaakt om vervolgens weer terug te springen en over het gemaaide land naar voren te lopen richting Tiendweg. Daar aangeland is hij deze voorzichtig overgestoken. Om zijn aftocht te dekken heeft Coop zijn zeis en de zak met spullen over de sloot gegooid en is vanaf de Tiendweg met de polsstok over de brede dijksloot gesprongen om op het weiland terecht te komen dat bij de boerderij uitkomt.

Thuis aangekomen merkt hij dat aan zijn zeis nog gevelde koolzaadresten kleven. Haastig veegt hij die eraf, maar de zeis blijft nat. Dat is eveneens het geval met zijn laarzen. Zowel zeis als schoeisel heeft hij als de wiedewaai op een schuurzoldertje verstopt. Vermoeid doch voldaan ligt

hij even later onder de wol. Ja, even maar, want niet lang erna klinkt de roep van : jongens, 't is tijd! Een kwartier later haast de wakkere snoodaard zich op de fiets naar de Haarsteeg, waarbij hij onderweg eventjes tersluiks naar rechts loert, maar er valt in de schemering weinig van het slagveld te bespeuren. Weldra zit hij onder de koeien, op een stuk land dat grenst aan dat van Arie Kortleve. Die moet hij in de gaten houden, want op het moment dat die klaar is met melken, heeft hij ook zijn koeien uit, op anderhalve na; toe maar voor dit keer! Samen rijden ze huiswaarts tot Coop ineens uitroept: "Moet je nou's kijken, wat is hier gebeurd!" Samen gaan ze poolshoogte nemen; Coop beent de hele kamp over met Arie in zijn kielzog, van voor naar achter en van links naar rechts. Geen spoor te vinden. Die twee gaan met het grote nieuws op huis aan.

Ja, er zit niets anders op dan dit aan te geven en nog diezelfde dag krijgt de plaatselijke politie versterking van collega's met speurhonden. Zoon Coop staat vooraan om dit vreemd volk naar de plek des onheils te begeleiden. In minder dan geen tijd komen de rondsnuffelende honden op Coop af. Dat is verklaarbaar: hij is immers de ontdekker van vanmorgen. Wat hem ondanks de angstige spanning toch met enige trots vervult, is de opmerking van een der speurneuzen dat dit onmogelijk het werk van één man kan zijn.

Daders zijn er dan ook nimmer gevonden. Wel heeft heel Ameide en Tienhoven voor dit bij nader inzien best gevaarlijke en moedige stukje sabotage moeten boeten. In de bocht van Broek lag namelijk nog zo'n perceel koolzaad, eigendom van Kees van IJzeren, te gelen. En om herhaling te voorkomen werd alleman boven de achttien jaar opgeroepen om verplicht beurtelings wacht te lopen, behalve Coop zelf, want die was nog te jong, tot het moment dat het koolzaad geoogst is.

Coop heeft wijselijk zijn mond gehouden, maar na verloop van tijd heeft hij het zijn vrienden, wel toevertrouwd . Maar gezien het vertrouwelijk karakter van dit verhaal nooit echt wereldkundig gemaakt, ook niet na de bevrijding.

Met toestemming van de maaier hebben wij deze wederwaardigheid te boek gesteld met de uitdrukkelijke boodschap erbij dat hij er zich naderhand vaak over verwonderd heeft hoe je als jongmens onder de

fascinerende invloed van volwassenen tot daden kan komen met mogelijk ver strekkende gevolgen, hetzij positief of negatief!

GEMEENTEN AMEIDE EN TIENHOVEN.

No. 9/43

ONDERWERP:

POLITIE.

Bewakingsdienst Koolzaad in
de Broekscheweg te Ameide.

AMEIDE/TIENHOVEN, 29. Juni 1943.

De Burgemeester van Ameide en Tienhoven;

Gelet op de hem door den heer Commandant der Sicherheitspolizei und der S.D. op grond van artikel 6 van de Verordening Openbare Orde 1943 gegeven last tot het doen bewaken van het in de gemeente Ameide gelegen koolzaadveld aan den Broekscheweg, zulks met het oog op eventueele sabotagepogingen:

v o r d e r t
van P. Hendrik Nethay
geboren te Ameide den 24. September 1895
wonende te Ameide/Tienhoven, dat hij op 26. Juni 1943
in den nacht van 25. Juni 1943 op 26. Juni 1943
van 14. uur tot 2. uur d.a.v. wachtdienst verricht
bij het bovengenoemde koolzaadveld door hem of vanwege de Marechaussee te Ameide aangewezen.

Elke demonstratieve handeling bij het verrichten van den wachtdienst is ten strengste verboden. Deze vordering houdt in het recht om zich gedurende bovengenoemde uren, benevens den tijd, benodigd om zich te begeven naar en van het bewakingsterrein, in de open lucht op te houden.

U dient zich tien minuten vóór den aanvang van den wachtdienst te melden bij de reeds bestaande post bij het koolzaadveld aan den Broekscheweg.

Het koolzaadveld mag niet worden verlaten vóórdat de opvolger aanwezig is. Na beëindiging van den wachtdienst als de aflossing de wacht heeft overgenomen behoort U zich onmiddellijk naar huis te begeven.

Tijdens den wachtdienst is het rooken verboden. Medebrengen van een goedgekeurde voetgangerslantaarn om eventueel tusschen zonsopgang en zonsopgang te gebruiken is zeer gewenscht.

Alleen mannelijke ingezetenen der gemeenten Ameide en Tienhoven tusschen 18 en 50 jaar worden voor dezen bewakingsdienst aangewezen.

Vermeende aanspraken op vrijstelling van dezen wachtdienst kunnen steeds mondeling en schriftelijk bij mij worden ingediend en wel uitsluitend tusschen 11.30 en 12.- uur van elken werkdag ter gemeentesecretarie te Ameide.

De Burgemeester van Ameide en Tienhoven Z.H.

INSTRUCTIE VOOR DE POSTEN, BELAST MET
DE BEWAKING VAN HET KOOLZAADVELD.

-o-o-o-o-o-o-o-o-

De bewaking van het koolzaadveld geschiedt door een post van twee man een z.g. dubbelpost.

Dinsdag 27 juni 1978: "IN MEMORIAM LIESBETH VAN LOMWEL-KÜPPERS", een stukje kerkgeschiedenis uit onze streek:

Dinsdagmorgen vroeg is Liesbeth door een van haar trouwe hulpen dood gevonden in haar stoel. Liesbeth is 89 jaar mogen worden en 11 jaar lang mocht ik haar de H. Communie brengen op de eerste vrijdag van elke maand van november 1967 tot 2 juni 1978. Sta mij toe wat over deze gelovige te vertellen om het aan de vergetelheid te ontrukken, want ook dit leven is een stuk kerkgeschiedenis en een stuk geschiedenis van onze streek.

Liesbeth Küppers werd 89 jaar geleden geboren uit rijke, welgestelde ouders in een groot grachtenhuis te Haarlem. Haar vader was uitgever o.a. van de Nieuwe Haarlemse Courant. Zij was de jongste, een nakomertje. Zelf heeft zij beschreven in haar verhalen hoe verwend ze eigenlijk was. De eerste aardbeien, hoe duur ze ook waren, waren voor Liesbeth. Hun particulier chauffeur heeft vaak genoeg haar moeder 's avonds midden uit de schouwburgvoorstelling moeten halen, omdat Liesbeth het vertikte te gaan slapen.

Door haar ouders werd Liesbeth op een katholieke kostschool in het zuiden des lands geplaatst bij de nonnetjes. Haar oudere zus, die religieuze was, werd door haar orde overgeplaatst naar een klooster in de buurt van deze kostschool. Het geld van vader Küppers zal daar niet vreemd aan geweest zijn.

Liesbeth kon goed zingen en speelde goed piano, mocht vaak het koor in de kapel leiden. Bij de zusters in het ziekenhuis in Maastricht volgde zij een verpleegstersopleiding, zeer streng en gewetensvol. Daar heeft ze ook een paar jaar gewerkt. Vandaar werd ze verpleegster in het Sint Elisabethsgasthuis in Amsterdam. Daarna is ze menig jaar wijkverpleegster geweest in de Jordaan.

Ver voor de tweede wereldoorlog was ze kinderjuffrouw of gouvernante bij een rijke frans-sprekende familie in België. Bon-papa was kolonel in het leger van koning Leopold.

Toen de oorlog uitbrak en het leger van Leopold moest onderduiken werd het goud en zilver van de familie begraven en met drie auto's is de familie toen gaan zwerven, inclusief Liesbeth, die onmisbaar was bij de kinderen, van het ene adres in Frankrijk, Zwitserland en Spanje, naar het andere adres. Op een gegeven moment is de familie weer de Belgische grens gepasseerd en Liesbeth, met haar Nederlands paspoort, werd als ongewenst vreemdelinge over de Nederlandse grens gezet in de buurt van Veldhoven. Alleen haar hondje Bobbie en een kanariepietje bij haar. Haar ouders waren dood. Haar zus, het nonnetje, was dood, een broer in de oorlog zoekgeraakt. Een broer was hofmeester op een boot in Alaska.

Liesbeth werd toen een blauwe maandag huishoudster bij een boer in Veldhoven. Ik zeg een blauwe maandag, want de boer liep bij Liesbeth een blauwtje. "Gelukkig had ik Bobbie bij me, die waarschuwde me altijd". En Liesbeth was daar gauw vertrokken. Liesbeth had honger, het was midden in de oorlog. Niemand wilde de dochter van Küppers als dienstbode (de familie kwam oorspronkelijk uit het zuiden), dat kon je toch niet doen.

In een of ander streekblaadje las zij toen een advertentie dat Louw van Lomwel te Ameide een huishoudster zocht. Liesbeth trok erheen en kwam op de Dam in Ameide aan. Zoals nu nog stond daar een groep mannetjes op de hoek met elkaar wat te praten en Liesbeth stevende op ze af. "Heren, ik zoek een zekere Louw van Lomwel." "Komt u maar mee", antwoordde een van hen en maakte zich los van de groep. De man liep een halve straat voor Liesbeth uit, die volgde met Bobbie en kanarie. De Fransestraat door, de Van Puttestraat uit de Kerkweg op onder Tienhoven. De huizen werden spaarzamer, de appel- en perebomen talrijker.

Opeens bij een huisje tussen de appel- en perebomen stopte de man. En haalde een lange huissleutel te voorschijn, opende de deur, draaide zich op en zei: "Hier moet u wezen, en mag ik mij voorstellen? Ik ben Louw van Lomwel."

Liesbeth kwam toen in een paradijs, tenminste wat eten en drinken betrof. Louw had een varken, was mandenvlechter en boer tegelijk, een combinatie, die veel voorkwam in Ameide. Hij was zo'n twintig jaar ouder dan Liesbeth, die toen even in de vijftig geweest zal zijn.

Liesbeth had daar veel te doen in dit mannenhuishouden, want Louw's kinderen waren allen getrouwd en de deur uit. Elke zondag zat Liesbeth in de Viaanse kerk, 14 kilometer verderop. Toen de oorlog voorbij was, zei Louw op een avond: "Juffrouw Liesbeth, u zult nu wel gauw vertrekken, hè?". "Ja Louw, maar ik zal zorgen, dat je goede hulp krijgt". En toen zei Louw: "Juffrouw Liesbeth, ik ben oud en u wordt oud. Zouden wij niet kunnen trouwen?" Het antwoord van Liesbeth was: "Louw, geef mij drie dagen de tijd en daarna zal ik het je zeggen". "En gebeden, dat ik heb!" Op de derde dag zei Liesbeth ja en ze trouwden voor de wet... Maar dat was wat, met een protestant getrouwd! Nu kon zij de H. sacramenten niet meer ontvangen en toch zat ze elke zondag in de Viaanse kerk, 14 kilometer verderop. Gelukkig kwam er in 1950 in de parochie Vianen een nieuwe priester: kapelaan Ruberg (nu nog rector in het Sint-Anthoniusziekenhuis te Utrecht).

Op een dag in de paasvakantie vroeg hij Jo Baars en Wim Heijster (wij waren priesterstudent van 15 jaar) of wij met hem mee wilden fietsen naar Ameide, want hij moest ook twee getuigen hebben om een huwelijk kerkelijk te maken. En toen waren wij getuigen van het huwelijk van Liesbeth en Louwchic. Bij hem ging even de pet af bij het jawoord en Liesbeth hilde van vreugde. De kapelaan had ook de H. Communie meegenomen en in dat kleine huiskamertje ging zij ter communie, ontving Liesbeth haar Heer en Heiland.

In 1960 stierf Louw van Lomwel, tevreden en dankbaar voor alles wat Liesbeth voor hem gedaan had. Hij liet haar het vruchtgebruik van het huisje en de boomgaard. In juni 1967 was Pastoor G. Jongkind in Ameide omwille van een twaalfstal jonge pasgevestigde gezinnen begonnen met een eigen kerkgelegenheid voor Ameide. Eerst werd er bij Jan Miltenburg aan huis gekerkt. Daarna vertrok men naar een zaaltje boven café Diepenhorst in de Fransestraat. "Onze Lieve Heer op zolder". Het kon gebeuren dat er midden onder de H. Mis (zaterdags 7 uur, 's winters 6 uur) hevig gevloekt werd, omdat iemand beneden zijn roem vergooide in het café. Liesbeth was toen de oudste

parochiaan en troonde midden tussen de kinderen en jonge mensen in wijde japon met broche. Zij was de kern van de Kerk van Ameide sinds de Reformatie daar in Ameide.

Bij toeval werd ik door Mgr. Jansen in oktober 1967 aangesteld tot kapelaan in mijn eigen jeugdgebied. En zo ben ik bij haar gekomen elke eerste vrijdag van de maand. Zij was dan de laatste van een grote Communierit door onze streek. Ik dronk daar altijd een kopje koffie en vanwege de vier poezen, die alles mochten, dronk ik de koffie helemaal zwart en goed heet. Liesbeth was trots op: "onze kapelaan drinkt Franse koffie, café noir". Achttien jaar is Liesbeth weduwe geweest, alleen in haar huisje met vier poezen. Ik zou over haar nog uren door kunnen schrijven en allerlei details van haar leven met die vier poezen kunnen vertellen, maar dat is voor ons minder belangrijk. Wel wil ik openlijk vertellen, dat zij een diep godsdienstige vrouw was. Voor mij en voor ons allen een geweldig voorbeeld van gelovig Godsvertrouwen. De familie Miltenburg heeft heel wat liters wijwater en heel wat kaarsen meegenomen voor mij naar Ameide of liever Tienhoven. Toch was alles echt bij haar en niets overdreven. Zij leefde en sprak met God en onze Heer, zoals wij met elkaar. Menig keer was ik God dankbaar dat ik mijn zakmes bij me had om haar rozenkrans weer te repareren, want in bed had ze er dan vaak op gelegen en was die stuk gegaan.

Dankbaar ben ik ook de mensen, vaak protestanten, om Liesbeth heen, die als een goede buur een oogje in het zeil hielden. De familie Miltenburg, Marie en Teunis Versluis, de familie Van Vliet, de families Van Oort, de beide families Kruyt, de kennissen Liesbeth Buyserd uit Meerkerkerbroek. Bijzonder de bejaardenhelpsters mevrouw de Goey, mevrouw Van de Berg, mevrouw Burggraaf, de familie Van Lomwel, nog twee stiefkinderen. Broer Arie van Lomwel van de Wiersedijk te Vreeswijk, Neel uit Arkel, Peet Zijderveld, Maregie den Otter uit Vianen, de familie Van Houwelingen uit Schoonhoven, de familie Van Bruchem uit Oisterwijk en bijzonder de familie Jansen-de Bruin (van het Kerkhof) uit Vianen, die iedere maand of om de zes weken even bij Liesbeth kwamen, weggebracht door zoon Bertus, maar ook vaak op de fiets!! Dank ook aan het dameskoor van de Parochie Vianen, die zo prachtig zongen bij haar uitvaart. Maar wat zal zij nu zelf zingen, want dat kon ze goed, en daarboven zal vast wel ergens een piano staan voor haar stramme vingers, waar de laatste tijd menig kopje uitviel. Want zij en wij geloven in "DE VERRIJZENIS VAN HET LICHAAM EN EEN EEUWIG LEVEN"

Deze herinnering, passend bij de voorafgaande bladzijden, stond in 'WOORD & DIENST 95/8. Ze is van de hand van Bob Poot, in de oorlog ondergedoken bij Aart de Jong in Meerkerksbroek. Ook Ameide komt hierin voor: die dorpskerk is onze Herv.kerk!

Mijn bevrijdingsdag

Zaterdagmorgen 5 mei 1945. Een frisse voorjaarsochtend. We hebben gemolken en keren terug naar de boerderij. De melkgift is nog niet wat het wezen moet in mei; de koeien in de wei moeten bekomen van de lange winter op stal met niet meer voer dan water en slecht hooi.

Ik ben vanaf juli '44 ondergedoken op een boerderij in de Vijfherenlanden. Ik heb het er, naar omstandigheden, goed. Ik moet hard werken, maar de kost is hier heel wat beter dan thuis in ons grote gezin; daar leven ze op de rand van de honger. Het boerenleven bevalt me, na de jaren op school, eigenlijk wel goed; bovendien zijn de boer en de boerin en de inwonende dienstbode me al gauw even vertrouwd als familieleden.

In het ruime voorhuis van onze boerderij zijn Duitse officieren ingekwartierd. Een deel van de staf van generaal Blaskowitz, zegt men. Een enkele keer lukt het mij een blik te slaan in hun verblijf. Naast de bureaus staan dozen vol spullen die wij in geen jaren meer gezien hebben: chocola en rookwaren en drank, véél drank. De aanwezigheid van deze Duitse officieren levert voor mij geen enkel gevaar op. Ik werk hier als *Erntehilfe*, heb ik gezegd. Dat accepteren ze vlot. Zo nu en dan moet ik iets voor hen vertalen in het Nederlands. Omgekeerd vragen de boeren in de omgeving mij hun een verzoek over te brengen. *Der Jung* noemen ze mij. Nee, van die Duitsers had ik geen last. Wél van de Nederlandse landwachters. Voor hen ben ik, gewaarschuwd voor een op handen zijnde razzia, meer dan eens de polder ingevlucht om mij te verbergen in een slootwal.

Toen we op die vroege zaterdagmorgen het erf van de boerderij opreden, zagen we langs de weg twee vrouwen voortjakkeren op fietsen met houten banden. Ze schreeuwden ons iets toe en toen ze dichterbij gekomen waren, hoorden we het: WE ZIJN VRIJ, WE ZIJN VRIJ!!! Nog knijpt de ontroering mijn keel dicht, nu ik dit na vijftig jaar opschrijf.

We zijn vrij. Het duizelt mij. Wat betekent dat? Weer naar huis? Vandaag nog of anders morgen? Maar is het wel waar? Er waren de laatste dagen telkens geruchten van een op

handen zijnde capitulatie van de Duitsers, maar het bleef bij geruchten. En september '44, de Dolle Dinsdag, lag ons nog vers in het geheugen. In plaats van vrijheid wachtte ons de hongerwinter en de V1- en de V2-raketten met hun donderend geraas en het gebulder van het geschut in de verte en telkens weer uitgeputte soldaten die met grauwe gezichten van het front kwamen om weer op verhaal te komen.

Is het waar dat we vrij zijn? In een diepe kast staat onder de vloer een radio, uit de handen van de bezetters gehouden. Daar

luisteren we elke avond naar Radio Oranje. Nerveus draaien we aan de knoppen om de goede frequentie te vinden. Daar horen we de vertrouwde stemmen. We zijn vrij! Het Duitse leger in Nederland heeft gecapituleerd!

Het eerste waar we aan denken is: de vlag

moet uit! In een doos op zolder ligt het rood, wit en blauw in de kamferballen. Fluks de vlaggemast in de houder gestoken en de vlag er aangeknoopt; de oranje wimpel erboven. 'Ik snak naar een dag vol van rood, wit en blauw en een zwier van oranje erboven'; zong een geuzenlied. Nu is die dag gekomen! Breeduit wappert de driekleur in de bolle voorjaarswind!

Maar dat beviel de heren officieren niet. De vlag bevond zich namelijk vlak boven de grote kamer die zij bewoonden. Als de wind even ging liggen, kon je vanuit hun kamer de punt van de vlag zien hangen. Een van de heren kwam naar buiten en eiste dat van de vlag zouden inhalen. Toen wij weigerden, trok de officier een pistool en dreigde

ons neer te schieten. Dat was een wel heel ontzuisterende ervaring. We waren vrij, maar we konden ons niet vrij gedragen. De gehate bezetter had het, althans bij ons op de boerderij, nog steeds voor het zeggen. Dat dempte de vreugde.

Het viel ons al spoedig op dat de Duitse officieren en de manschappen die her en der

5 Mei: Nederland bevrijd! Maar het duurde nog langer voordat alle Duitsers ontwapend en gevangen waren.

op de boerderijen ingekwartierd waren zich niet als verslagenen gedroegen. Integendeel. Ze leken opgelucht. Dit was, zeiden ze, de grote ommekeer in de oorlog. Nu zouden de geallieerden zich samen met de Duitse troepen tegen de bolsjewisten in het Oosten keren. Wij haalden ongeloofig onze schouders op. Maar ons ongeloof deed hun geloof niet reniet. Ze waren er vast van overtuigd dat de oorlog verderging, maar nu tegen de Sovjet-Unie, want dat bondgenootschap tussen geallieerden en Russen was maar schijn.

Intussen werd het op de weg al drukker. De versperringen, die maandenlang de toegang tot onze boerderij geblokkeerd hadden voor ieder die geen Ausweis kon tonen (ik dus ook niet, als onderduiker; ik zat als een rat in de val) waren opgeheven en vriend en kennis kwamen langs om ervaringen uit te wisselen. Er heerste een ingehouden vreugde bij iedereen. Het was haast te mooi om waar te zijn. En - zou het zo blijven? Waren de Duitsers echt verslagen?

's Middags werd in de dorpskerk een dankdienst gehouden. In de maanden daarvoor was op woensdagmiddag telkens bidstond gehouden, 'vanwege de nood der tijden', zoals het heette. Nu was er een dankstond. De kerk stroomde vol. Nooit vergeet ik de ontroering waarmee we zongen:

*Een net belemmerd' onze schreden,
een enge hand hield ons bekneld.
Gij liet door heerszucht ons vertreden,
Gij geeft ons over aan 't geweld.*

en:

*Door 's Hoogsten arm 't geweld onttoegen,
zal ik, genoopt tot dankbaarheid,
verschijnen voor zijn heilig ogen
met offers aan Hem toegezeid.
Zo verliep voor mij de bevrijdingsdag 1945.*

Het zou nog enkele dagen duren voordat de bij ons ingekwartierde officieren ontwapend en weggevoerd werden. Tot zolang bleven we onvrij bevrijd. Scherp staat mij nog voor ogen het moment dat de legertruck voorbijkwam om de wapens van de verslagenen op te halen. Met verbeterde gezichten kwamen ze naar buiten en wierpen ze hun geweren en pistolen in de laadbak. Sommigen probeerden hun pistolen in een sloot te dumpen en in een enkel geval lukte dat ook.

Een trieste herinnering heb ik aan dinsdag 8 mei. Tegen de avond kwamen lange rijen Russische krijgsgevangenen, gedwongen in Duitse militaire hulpdienst, voorbij marcheren. Op een weiland vlakbij onze boerderij sloegen ze een primitief kampement op. Nadat ze gegeten hadden begonnen ze te zingen, weemoedige liederen. Hun zware stemmen galden door de polder. Wanneer zouden zij thuis zijn? Zelf kreeg ik na een paar weken een pasje, waarmee ik over de rivier mocht, zodat ik naar mijn ouderlijk huis kon. Maar die Russen, die de volgende morgen verdertrokken, een omgeploegd weiland achterlatend, zijn die ooit thuisgekomen?

ds. T. Poort

HET MONUMENT

Een beetje de kroon op het werk van de vereniging, zichtbaar, is de oprichting van het herdenkingsmonument dat sinds begin mei van dit jaar op het snijpunt van Oud- en Nieuw-Termei zijn plaats heeft gekregen, herinnerend aan de tien oorlogsslachtoffers uit onze dorpsgemeenschap, Ameide-Tienhoven. Moge dit teken, staande op een fraai trefpunt de jaren door en heel in het bijzonder op 4 mei als gedachtenis- en bezinningspunt fungeren voor jong en oud.

Het past het bestuur zijn oprechte dank te betuigen aan zowel de Werkgroepleden als ook de gemeente en voorts allen die op welke wijze ook hebben bijgedragen aan het tot een goed einde brengen van dit lofwaardig initiatief, de indrukwekkende onthulling op de morgen van 4 mei en de onvergetelijke herdenking 's avonds.

